

UUSI AIKA, VANHAT HAASTEET

Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöt kulttuuritapahtumien kuluttajina

**VALTION TAIDEMUSEO,
TAIDEMUSEOALAN KEHITTÄMISYKSIKKÖ KEHYS/
KULTTUURIA KAIKILLE -PALVELU
2007**

Sisällys

OSA I

ALKUSANAT	3
1. JOHDANTOA SELVITYKSEEN	6
2. MUSEOSTA	7
2.1 MUSEO KOHTAA YLEISÖNSÄ – MONET KOHTAAMISTAVAT	9
2.2 MUSEO MEDIANA	14
3. EDUSTAAKO YKSI KAIKKIA? REPRESENTAATION STEREOTYPIOISTA, ”MEISTÄ” JA ”NIISTÄ”	17
4. SAMUUDEN JA TOISEUDEN DISKURSSEJA: ”TUTUT” JA ”TOISET”	21
5. KOONNOS JA JOHTOPÄÄTÖKSET	24
6. LÄHTEET	26

OSA II

7. TEKNINEN YLEISKATSAUS: KYSELY JA HAASTATTELUT	28
8. TILASTOLLISTA YHTEENVETOA	29
9. AVOVASTAUKSIA	36

LIITTEET

KYSELYKAAVAKE	
---------------	--

OSA I

ALKUSANAT

Tämä artikkeli on pohdiskeleva tutkimus ”uudesta” museosta vanhojen haasteiden edessä. Tekstin pohdinnat ovat saaneet pontensa ensinnäkin kirjoittajan kokemuksista ja aihetta läheltä tai etäältä käsittelevän tutkimuskirjallisuuden synteeseistä. Toiseksi, Valtion taidemuseon kehittämissyksikössä¹ toimiva Kulttuuria kaikille -palvelu aloitti marraskuussa 2006, osittain opetusministeriön osoittaman kiinnostuksen vuoksi, kartoitustyön seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kulttuurisesta kävijyydestä ja kulttuuripalvelujen käyttäjyydestä sekä kulttuuritapahtumiin liittyvistä preferensseistä. Tarkoitus kyselyä luotaessa oli selvittää, mitä kyseisten vähemmistöjen edustajat ovat mieltä seksuaali- ja sukupuolirepresentaatioista museoissa ja kulttuuritapahtumissa laajemminkin, millaisia palveluita he käyttävät ja millaisia kehitystarpeita he katsoisivat kulttuurikentän nykyaikana kohtaavan. Tematiikka liittyy myös Euroopan unionin *Yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuoteen 2007*, ja nyt käsillä oleva selvitys palvelee toivottavasti kulttuurialan toimijoita laajemminkin.

Kyselyn ensimmäinen vaihe toteutettiin Ateneumin taidemuseon Ateneum-salissa pidetyn homo- ja lesbofilmifestivaalin *Vinokinin* yhteydessä kävijöille jaetun painetun kyselykaavakkeen muodossa. Kaavake oli suomenkielinen. Samalla *Vinokino* toimi välityskanavana vähemmistöjen tavoittamisessa. Toisessa vaiheessa tehtiin syventäviä yksilö- ja parihaastatteluja vähemmistöjen edustajien kanssa

Työ on jäsennetty siten, että itse tutkimuksellinen ja syntetisoiva osuus on työssä ennen teknisen toteutuksen kuvausta ja kysely- ja haastatteluaineistojen mekaanisempaa analyysiä. Kvantitatiivisen aineiston osia esitellään myös pohdintaosuuksissa tarpeen tai selvyiden vaatimilta osin, ja etenkin haastatteluissa kerättyä aineistoa on purettuna nostettu ensimmäiseen osaan tarkentamaan ja yksilöllistämään löydöksiä ja johtopäätöksiä.

Työn toinen, tutkimuksellisen tekstin rinnalla alusta loppuun kulkeva osuus on edellä mainittu kartoitus, joka koostuu kyselykaavakkeeseen saaduista vastauksista (lähies 150) sekä kymmenestä temaattisesta haastattelusta. Kyselyvastauksista sekä syventävistä haastatteluista saatu informaatio on ollut kultaa arvokkaampaa täydentäessään yleistä etenkin museoalaan mutta myös muuhun kulttuurialaan liittyvää tutkimusta ja mahdollistaessaan kansainvälisen tutkimuksen heijastelemisen Suomen kansalliseen tilanteeseen.

Mekaanisemmassa osassa esitellään Webropol-verkkokyselyohjelmiston avulla verkkoitse kyselykaavakkeella kerättyjä yksityiskohtaisempia tuloksia, joita on esitetty piiraskuvaajien avulla. Avovastauksina saadut kommentit on poimittu erilleen kuvaajien jälkeen.

Kiitän mitä sydämellisimmin Valtion taidemuseota ja erityisesti sen taidemuseoalan kehittämissyksikköä Kehystä ja siellä toimivaa Kulttuuria kaikille -palvelua. Ilman Kulttuuria kaikille -palvelun projektipäällikköä **Sari Salovaaraa**, joka oli alusta alkaen erittäin innostunut nyt käsillä olevan työn syntymisestä ja kannusti sen tekemisessä alkuvaiheista loppuun saakka, tätä selvitystä ei ehkä olisi syntynyt.

Koko Kehys henkilökuntineen – kehityspäällikkö Kaija Kaitavuori, kulttuurivähemmistökoordinaattori Umayya Abu-Hanna, tutkija Juha Ilvas, tutkija Eija Liukkonen, erikoissuunnittelija Susanna Pettersson, erikoissuunnittelija Päivi Rajakari, projektisihteeri Tuuli Rajavuori, osastosihteeri Miikka Roine sekä suunnittelija Päivi Venäläinen – on hieno, voimaperäinen ja kannustava työympäristö. Kiitos kaikille kuluneesta syksystä. Lisäksi hakusanapolitiikkaa koskevista keskusteluista on kiittäminen erikoistutkija Elina Heikkaa niin ikään Valtion taidemuseosta, ja haastattelupalkkioksi käytettäviksi saaduista Vinokino-lipuista kiitän Ateneum-salin tuottajaa Mika Väyrystä.

Kiitän lämpimästi Tampereen yliopistossa työskentelevää VTT Tuula Juvosta, joka auttoi suuresti kyselykaavakkeen version muotoutumisessa ja kysymysten hiomisessa. Hänen kanssaan käydyt keskustelut olivat korvaamaton apu tällä kentällä tehtävään tutkimukseen astuttaessa.

¹ Koko nimeltään *Valtion taidemuseon taidemuseoalan kehittämissyksikkö Kehys*.

Erityisen suuret kiitokset työn onnistumisesta kuuluvat myös valtakunnallisen Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n SETA:n pääsihteerille Aija Salolle, joka tinkimättömästi käytti yhteyksiään ja jakelukanaviaan sähköisen kyselykaavakkeemme levittämiseksi.

Vantaan kaupunginmuseon museoamanuenssi Marjo Poutanen tarjosi apuaan tiedustellessani tällä hetkellä museoissa tapahtuvasta vähemmistöjä koskevasta työstä. Kiitokset hänelle kiireen keskelle mahdutetusta juttelutuokiosta.

Helsingissä 31. tammikuuta 2007,

Niclas Sandström ja *Kulttuuria kaikille* -palvelu

1. JOHDANTOA SELVITYKSEEN

2000-luvun puolella on kulttuurikentällä nähty suuria muutoksia, kun teknologiat ovat kehittyneet ja lisänneet kulttuuri- ja kulttuuriperintölaitosten mahdollisuuksia ja haasteita. Mahdollisuuksilla tarkoitan muun muassa erilaisten museokävijää helpottavien laitteistojen kehittymistä sekä ”etäkäyttöisiä” museoita – toisin sanoen kokoelmien löytymistä verkosta hakusanojen ja erilaisten hakukoneiden avulla. Kokoelmat verkkoon -tyyppisiä hankkeita on pystytetty monissa museoissa, ja monet hankkeista ovat nyt konkreettisia, kun teoksia löytää jo verkosta. On, kuin menisi museoon, joka on jokaisen verkkokäyttäjän olohuoneessa. Tällainen lisää yhdenvertaisuutta: erillistä museomaksua ei tarvitse maksaa, eikä perheiden tarvitse kotoa välttämättä liikkua esimerkiksi pienten lasten kanssa, tai vanhusten liikkumisen apuvälineidensä kanssa. Mutta yhdenvertaisuudelle herää myös vastakysymyksiä: keillä kaikilla on pääsy verkkotoimintoihin, tai onko edes hyvä, että vanhuksen (joka omistaa siis tietokoneen ja osaa käyttää sitä?) ei tarvitse liikkua mennäkseen katsomaan kulttuuria?

Museokentän tutkimuksissa ja selvityksissä sanotaan usein, että museo on, tai voisi olla, kulttuurista yksilöllisyyttä luova, sosiaalista tasavertaisuutta edistävä ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien ja merkitysten synnyttämisen areena. Näin monet ajattelevat, ja lainatakseni teosta, jonka on kirjoittanut Leicesterin yliopiston museo-opintokokonaisuuden varajohtaja Richard Sandell (Sandell 2007: X):

In recent years, however, there has been a growing interest – especially amongst practitioners – in the potential which museums might hold to function as sites for the staging of liberatory interventions designed to contest or subvert dominant (oppressive, discriminatory) understandings of difference.

Muutama vuosi aikaisemmin Sandell toimitti museoalan konferenssin esitelmäteksteistä kokoelmakirjan, jonka alkusivuilla hän kirjoittaa (Sandell 2002: 3):

Museums and galleries of all kinds have both the potential to contribute towards the combating of social inequality and a responsibility to do so.

Sisällöstä ei jää arvailtavaa tai epäselvyyttä sen suhteen, millaiseksi museon tehtävä ja vastuu koetaan: museo on toimintaympäristö, jossa on sekä mahdollista että tarpeellista toimia tavoilla jotka lisäävät sosiaalista yhdenvertaisuutta. Museo voi kokoelma- ja teosvalinnoillaan sekä tuottamallaan materiaaleilla vaikuttaa siihen, mikä koetaan ajankohtaiseksi, tärkeäksi, aliedustetuksi tai syrjityksi. Kyse ei ole pelkästä teos- ja kokoelmapolitiikasta, vaan asian dimensiot ulottuvat koko museokentälle arkistoinnissa sovellettavaan – osin arvoihin ja ideologioihin perustuvaan – haku- ja asiasanapolitiikkaan saakka. Koska museoilla olisi mahdollisuus ja sosiaalinen tilaus tehdä näkyviksi erilaisia ryhmiä ja identiteettejä, niillä on aina ollut valta myös häivyttää ja vaientaa (Sandell 2007: X):

The representational practices of the museum have frequently been characterised as excluding and oppressive through their capacity and their tendency to erase, marginalise or silence minority groups and identities.

Tällaisen häivytyksen juuret kasvavat syvässä, ja vaientaminen on kautta aikojen tapahtunut joko huomaamatta tai joka tapauksessa ei kovin hienovaraisesti. Mutta kenen toimesta, minkä tason päätösten aikaansaamina, tällaiset vaientamis- tai häivytystoimet on tehty? Kenen arvoja museot heijastavat, ja kenen arvoja niiden pitäisi heijastaa?

2. MUSEOSTA

Teoksessa *Representation – Cultural Representations and Signifying Practices* (toim. Hall, 2003) Lidchi tutkiskelee *Musaeum Tradescantianumia*, erikoisuuksien ja harvinaisuuksien museota Lambethissa, nykyisin paremmin Waterloona tunnetulla alueella Etelä-Lontoossa. Sen perusti kabinetiksi kasvitieteilijä ja puutarhuri John Tradescant vanhempi ja joka vuonna 1628 muuttui museoksi (Lidchi 2003). Lidchi listaa tarkastelustaan nousevia lukuisia museoiden olemuksesta kertovia asioita. 'Representatio' oli elämän moninaisuuden esittämistä sen kaikessa erikoislaatuudessa ja nimenomaan inklusiivisesti siten, että yleisöksi odotettiin asiantuntijoiden lisäksi myös aivan tavallista kansaa, ja sisällöt oli tarkoitettu mahdollisimman kattaviksi otteiksi elämään kuuluvista luonnollisista

ja keinotekoisista elementeistä – representaatio muodosti mikrokosmoksen. 'Motivaatio', siis museon tarkoitus, oli esitellä maailman representaatio muodossa, jossa se opettaa katsojiaan. Yleisöksi oli tarkoitettu, kuten edellä mainittiin, asiantuntijoita laajempi joukko tavallisia ihmisiä.

Lisäksi Lidchi esittää 'tulkinna', joka *Tradescantianumissa* tarkoitti museon perusmääritelmän mukaista esineiden, tuotteiden tai erilaisen taiteen keräämistä, ylläpitoa ja esittämistä. *Tradescantianumissa* oli poikkeuksellista ajan oloihin nähden se, että museo ei toiminut pelkästään esineiden, vaan myös ideoiden kanssa – ideoiden siitä, mitä maailma on ja mitä sen tulisi olla. Museot siis Lidchin mukaan (2003: 160) tuottavat representaatioita, joihin liittyy arvoja, ja esineet pikemminkin saavat menneen ja nykyisen representaatiot liikkeelle kuin refleктоivat maailmaa.

Lidchi pohtii kirjoituksessaan etnografisen museon olemusta. Antropologisen ja etnologisen sekä kaiken muunkin tutkimuksen uutta keksivää, ei pelkästään uutta löytävää luonnetta hän pitää olennaisena juuri sen vuoksi, että tieteen keinoin saavutettu tieto ei pelkästään heijastele kulttuurien keskeisiä eroja, vaan luokittelee ja luo eroja järjestelmällisesti tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottuna (2003: 162). Museon käsite on näin ollen alati liikkeessä ja muuttuvainen, ei niinkään olennainen ja pysyvästi olevainen. Esineiden, siis aineellisten "todistuskappaleiden" näkeminen pysyvyydeksi, muuttumattomaksi todistusaineistoksi ei Lidchin mukaan tee tarvittavaa eroa esineen läsnäolon ja sen alati liikkeessä olevan merkityksen välille (emt: 162).

Samasta ongelmallisuudesta kirjoittaa myös Dickenson (2006) reflektoidessaan kanadalaisen *McCord Museum*in näyttelyitä ja museon Kanadan kulttuuri- ja viestintäministeriöltä saamaa toimeksiantoa, jossa tuli tutkia museoiden, etnisten yhteisöjen ja kulttuuriperinnön suhdetta toisiinsa. Pelkän etnisyyden määrittelemisen ja ongelmallisuuden pohtimisen lisäksi olisin valmis laajentamaan artikkelin sisältöjä, menetelmiä ja löydöksiä myös muuhun "toiseuden" kuvaamiseen erilaisten vähemmistöjen tapauksissa.

Esineellisen tallentamisen ja representoituuden ongelmasta Dickenson kirjoittaa (emt: 26):

In its simplest form, an 'ethnic' object is associated with the folk or traditional culture of a particular ethnic and often national group, and has intrinsic ethnic markers [--]. More complicated is the object

appropriated from the mainstream culture and modified for use within the ethnic community [--]. Most complex of all, at least in terms of identifying objects as bearers of ethnicity, is the mainstream object used by the cultural community and thus figuring in the community or group history [--]. Without knowledge of provenance and history, these objects bear no intrinsic ethnic markers.

On kuitenkin selvää, että muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tapauksessa esineistö on useimmiten lähtökohtaisesti valtavirtaisen kansallisen kulttuurin ”näköistä”, eikä esineiden intrinsinen, sisäsyntyinen olemus ole ”homoa” tai ”transseksuaalia”, kuten etninen toiseus valtavirtaan nähden etnisille vähemmistöille. Osassa homo-, lesbo, bi- ja transseksuaali-vähemmistöjen (tästä eteenpäin myös *hlbt*) arkistoiduista materiaaleista on toki leimallisia, siis ikonisia tai indeksaalisia², piirteitä jotka edustavat juuri kyseisiä vähemmistöjä erona valtavirtaisesta normatiivisesta väestöstä. Näitä ikoneja voisivat olla vaikkapa T-paidan painatus, jossa kaksi tyttöä pitää kädestä toinen toistaan toisessa kädessään kukka, jonka terälehdet ovat sydämen muotoiset, tai indeksejä pinssi, jossa lukee ”Tell mama, it’s a party!”. Jälkimmäisessä viittaussuhde on implisiittinen, ja viittaa tietenkin seksuaalivähemmistöjen historialliseen salailutarpeeseen liittyvään lausekkeeseen *Don’t tell mama*. Eräässä haastattelussani kaksi miestä (25–30-vuotiaita³) yhteen ääneen totesivat toisalta, että marginalisoiminen saattaa toimia vähemmistöjä vastaan ja leimata seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevan keskustelun sivustakatsojien tai ”kummajaisten” puheeksi, vaikka aihetta käsittelemällä pyritäänkin useimmiten yhdenvertaisuuteen. Toisessa haastattelussa (mies, 35–44-vuotias) haastateltava oli myös vahvasti sitä mieltä, että vain teemanäyttelyissä, joissa on selvästi kyse vaikkapa seksuaalivähemmistöstä, on tarpeen mainita asia selkeästi. Muussa tapauksessa hän piti sitä lähinnä aikansa eläneenä.

² Käytän termejä *ikoninen*, *indeksaalinen* ja *symbolinen* pääasiallisesti kuten C.S. Peiracen merkin teoriassaan; katso mm. Peirce, Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia [2001].

2.1 MUSEO KOHTAA YLEISÖNSÄ – MONET KOHTAAMISTAVAT

Käsitys museon ja yleisön rajapinnasta on muuttunut. Tiettyjen ryhmien tai vähemmistöjen puuttuminen museoiden näyttelysisällöistä rinnastuu mahdollisesti myös tiettyihin konnotaatioihin, joita marginaaleihin liittyy. Naiset, vammaiset ja työläiset on nyt toivottavasti paremmin saatu mukaan kulttuurikentänkin tapahtumissa näkyviin ryhmiin. Erityismaininnan eräästä erityisryhmästä – vammaisväestöstä – muistaa antaa myös esimerkiksi Belcher teoksessaan *Exhibitions in Museums* (1991). Näiden jälkeen esiin nousee seuraava vaihe. Tuohon vaiheeseen kuuluvat esimerkiksi etniset vähemmistöt ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt. Homot ja lesbot ankkuroituvat populaarikulttuuriin, ja populaarikulttuuri on kärsinyt hiukan huonosta maineesta museoissa (Clayton 1999: 105):

Lesbian and gay identities are rarely acknowledged in museums, and often only appear within the more avant-garde realm of the art gallery.

Sen lisäksi, että hlbt-vähemmistöt ovat harvoin esillä ja esiintyvät marginaali- tai populaari-ilmioihin rinnastettuina, ne ovat harvoin osa museoiden pysyviä kokoelmia. Iso-Britanniassa 1994 tehdyssä kulttuurihistoriallisia museoita ja niiden lesbo- ja homomateriaaleja koskevassa kartoituksessa selvisi, että murto-osa museoista kerää tietoisesti tai aktiivisesti hlbt-materiaalia.

Miksi on tärkeää kerätä ja kontekstualisoida esimerkiksi hlbt-vähemmistöjen aineistoja ja historioita? Mikä on underlying implication? Onko tärkeintä museon oma rooli tasavertaisuuden ja näkyväksi, todelliseksi tekemisen asemassa, vaikka vähemmistöön kuuluva itse ihmettelisikin, miksi moista pitää representoida? Jos esineistöä ajatellaan, on ilmiselvää, että esineillä ei, ainakaan pääsääntöisesti, ole myötäsytystä seksuaalisuutta, ja täten todellisuudessa esineistöjen omistajien ja käyttäjien oletetaan yleisesti olleen heteroseksuaalisia. Kuten Angela Vanegas (2002: 99) toteaa: "The history of objects has to be recorded or their real meaning is lost." Tähän viittaa muun muassa Clayton (1999: 109), joka ei hänkään kiistä esineiden ensisijaista, "käsin kosketeltavaa" merkitystä:

'[T]he power of the real thing', the 'authenticity' of objects, can serve to both emotionally move and educate us. They act as a memory for

³ Käytän samaa ikäryhmittelyä kuin verkossa toteutetussa kyselyssä.

society and thus their status as key elements in the preservation of cultural identities is undeniable.

Lisäksi Clayton (1999: 109) muistuttaa, että "vähemmistöesineistö" ei heijastele ja representoi pelkästään vähemmistön kulttuuria, vaan toimii ikään kuin vastinparina, vastakohtana, valtavirtaiseen kulttuuriin nähden:

Museums must begin to acknowledge when collecting, that artefacts can be polysemantic, and that the multiplicity of meanings attached to them must be reflected in the contextual material that is also produced.

Mikäli toisaalta museoissa ei esitetä vähemmistöjen tai niin sanotusti vaikeampien ryhmien kulttuuria ja esineitä, museo ei pelkästään jätä jotakin tekemättä, vaan se myös osallistuu vanhan noidankehän ylläpitämiseen (emt: 110):

By failing to recognise difficult groups and their material culture, one can argue that museums are thus guilty of maintaining prevailing misconceptions of such groups as deviant and insignificant.

Mielenkiintoista on myös, kuinka toistuva on käsitys lesbojen ja homojen määrittymisestä seksuaalisuutensa, ja vain seksuaalisuutensa, perusteella. Seksuaalisuuden ollessa pääasiallinen näkökulma myös esineistö representoi näin ollen seksiä. Tämä oli toistuva havainto myös Bournin edellä mainitsemassani vuonna 1994 Iso-Britanniassa teettämässä kartoituksessa (Vanegas 2002). Esineistöt voivat yhtäältä lisätä inklusiota ja näkyvyyttä, mutta ne toimivat implisiittisesti myös toiseen suuntaan: jos esineistö on stereotyyppistä ja "toiseen" seksuaalisuuteen alati viittaavaa, se toisintaa ja vahvistaa kerta kerran jälkeen heteronormatiivisen normaalitilan ja seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvan "toiseuden" tilan välistä kuilua. Vanegas (emt: 99) kiteyttää kirjoittamalla:

Whilst lesbians and gay men have much in common with everyone else – most gay men are more likely to use a steam iron than a cock ring – there are, nevertheless, often distinct dress codes and meeting places, tastes in music and literature and so on.

Eräs ongelmista liittyy myös kokoelmien kierrättämiseen: museot saattavat kokea hyväksi ja varmaksi tavaksi lainata aineistoa ja esineistöä paikallisilta vähemmistöetujärjestöiltä. Tällainen usein melko pienellä rahoituksella ja työvoimalla toimiva arkistointi vähemmistöjen itsensä toimesta on monesti ainoa tapa vähemmistön tallentaa omaa historiaansa. Hlbt-vähemmistöt ovatkin ainakin Iso-Britanniassa melko kunnostautuneita taltioijia, mutta näin ei ole kaikkien vähemmistöjen tapauksessa, ja Vanegas esittää keskeisen kysymyksen (emt: 99): "Who do we think it is legitimate to include in our own collections?" Esineillä on aina historiaansa, eikä sitä pitäisi kiistää tai häivyttää. Abram kuitenkin osuvasti toteaa, että yleisö haluaa totuuden, vaikka museossa esiintyykin usein lievää yleisöpelkoa (Abram 2002: 133):

There is, in the museum profession, a certain fear of the public. At its base is the mistaken idea that the public cannot bear the truth, but the results [--] say otherwise. The public is clamouring for the truth.

Pelko saattaa liittyä käsitykseen yleisön vakiintuneista odotuksista näyttelyjä kohtaan, niiden turvallisuutta ja esteettistä harmoniaa kohtaan. Museoiden uusi tehtävä voisikin olla uusiin ajattelu- ja toimintamalleihin kannustaminen ja tulevaisuuden provosoiminen sellaisella, mikä on ennen ollut väärin. Abram kirjoittaa, että mikäli edellytämme mahdollisimman totuudenmukaista kuvaa, voimme parhaiten edistää tiedostamista ja elämänlaadun kohentamista (emt: 135). Hänen mukaansa totuuden näyttäminen on totuudellista myös tapahtuneiden virheiden suhteen (emt: 135):

The bottom line message here is that there is no shame getting it wrong; but rather in refusing to correct what is known to be wrong.

Abramin mukaan kulttuuriperintölaitokset yksinkertaistavat tai representoivat väärin sitä, mikä yleisölle olisi "käyttöhistoriaa" (emt: 136), eivätkä näin usein onnistu tarjoamaan historiaa sellaisessa muodossa, josta yleisö pystyisi itse tekemään valveutuneempia ratkaisuja omassa elämässään. Tähän päätyy myös Sandell, joskin hänellä on hiukan laajemmin optimistinen ajatus siitä, kuinka yleisöihin jo nyt suhtaudutaan (2007: 11):

Audiences are now widely viewed as active agents who do not simply absorb messages but are capable of constructing their own meanings that may radically differ from those intended at the point of production.

Sandell on kuitenkin samoilla linjoilla todetessaan, että mahdollisuuksien lisäksi tämä asettaa museoille myös uusia⁴ haasteita niiden luodessa näyttelyitä, joissa toimitaan tietoisesti rakennetuilla merkityksillä ja viesteillä. Viestien lähettämis- ja vastaanottokysymysten kanssa tulee kuitenkin olla varovainen, mistä Sandell antaa esimerkiksi media- ja kulttuurintutkimuksen *grand old man* Stuart Hallin sisäänkoodaus-uloskoodausmallin (emt: 11). Hallin esittelemä malli perustuu ajatukseen siitä, mitä media- tai muu teksti *merkitsee* vastaanottajilleen, ei niinkään, mitä teksti tekee. Merkityksen muodostuminen vastaanottajapäässä on kuitenkin prosessi, jota lähettäjä ei voi loputtomasti säädellä. Tästä hiukan lisää kohdassa 2.2 (Museo mediana), jossa kirjoitan median ja muiden aiempien elämänkokemusten vaikutuksista yksilölliseen semiosikseen, siis merkityksenantoprosessiin ja taustoihin, joihin esimerkiksi museokäynneillä saadut tuntemukset ja ajatukset refleктоituvat ja ankkuroituvat.

Noordegraaf (2004: 246) kirjoittaa viime vuosituhannen loppuvaiheen museosta:

It is striking that in the two hundred years of their existence, museums today are pursuing largely the same goals as they were when they were first founded.

Kuitenkin hän toteaa, että museonäyttelyiden historia 1800- ja 1900-luvuilla heijastaa kasvavaa huolehtimista museokävijöistä ja heidän vaatimuksistaan. Sandellin sanoin (2007: 196):

By acknowledging that their portrayals of difference have real effects, museums can provide opportunities for debating the challenging questions which are an inevitable consequence of inequitable and increasingly diverse societies.

Museoiden kokoelmien laajuus sanelee usein sen, mitä voidaan kerralla pitää esillä, mitä ei (Liddiard 2004: 15). Suurten kansallisen tason museoiden olisi mahdotonta esittää koko kokoelma, kun taas pienemmissä kulttuurihistoriallisissa museoissa esillä saattaa olla kokoelma kaikessa laajuudessaan. Lisäksi asiaan vaikuttaa etenkin itsenäisellä sektorilla kasvava paine elää kaupallisessa todellisuudessa ja ottaa huomioon markkinavaatimukset ja yleisöjen fragmentoituminen sekä tuotteiden segmentoiminen erilaisiin kaupallisesti määrittyviin yleisötarpeisiin (emt: 17):

In short, museums are increasingly matching their products to the demands of the market. What this implies is that visitor preferences are being accorded far greater significance (at least in theory) than they were once, which in turn has impacted upon the choice of appropriate topics for display and exhibition, as museums attempt to match their products to their market.

Eikö osa uutta yleisöpalvelutehtävää voisikin olla huomata, kuten yllä olevassa lainauksessa mainitaan, että näyttelyn rakentamisessa pitäisi vaikuttaa yhtä lailla sen, millaiset ovat yleisöt ja mikä yleisöä nykyään kiinnostaisi – siis näkökulman paradigmaattinen vaihdos, murros –, eikä aina vain sen implikaation, mitkä ovat pystyttäjän arvot ja ideologia? Eikö tällainen omista katsantokannoista irrottautuminen ole luovuutta ja palvelua, jota ”uudessa” tehtävässä tarvitaan? Uudessa tehtävässä ei aina lähdetäisikään konventionaalisista ja vakiintuneista ajatuksista, kuinka ”tämä ja tämä historiallinen taistelu on kuvattava” tai ”sen ja sen taulun on joka tapauksessa oltava esillä”, jos kyse on usein vain näyttelyn kokoonpanoon vaikuttavien ihmisten omista preferensseistä (mm. Liddiard 2004: 19).

2.2 MUSEO MEDIANA

Museokentällä on tutkittu myös museovieraiden museopreferenssien ja mediankäyttötapojen välistä suhdetta. Australiassa tehdyssä tutkimuksessa (Bennett & Frow 1992) selvitettiin erilaisten, tutkijoiden empiirisen aineiston pohjalta tekemien kävijätyyppi-

⁴ Otsikossani implisoi, että haasteet eivät olisikaan uusia. Pikemminkin väittäisin, että *uusi* museo, siis uudella aikakaudella toimiva museo, on vanhojen ja jo kauan olemassa olleiden haasteiden edessä.

luokittelujen sisällä kävijyyden frekvenssiä, taidetta kohtaan tunnettua kiinnostusta sekä sitä, kuinka kävijäluokat osallistuvat kulttuurin tuottamiseen tai sen seuraamiseen tai millaisia mediatekstejä he preferoivat.

Tutkimuksessa selvisi muun muassa se, että keskimääräistä paremmin tienaavat, korkeasti koulutetut ja yleisesti ottaen keski-ikäiset niin sanotut ”konservatiivit” antavat vain minimaalisen kannatuksen esimerkiksi naisten taiteelle tai kokeellisemmalle taiteelle. Lisäksi he katsovat kaikista tutkimuksen ryhmistä eniten kaupallisia televisiokanavia ja vähiten kulttuuriohjelmia. Konservatiivien mielestä gallerioiden ei tule haastaa käsityksiä taiteesta. Ääriesimerkki vastakohtasta olisi niin sanottu ”intoilijoiden” joukko, joka koostuu korkeasti koulutetuista ja useimmiten naispuolisista keski-ikäisistä kävijöistä. He haluavat nähdä taiteen sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissaan, ja valtaosa omistaa taide-esineitä sekä on yleisesti kiinnostunut kulttuurista. Lisäksi he seuraavat vähemmän kaupallista televisiota ja sitäkin enemmän julkisen palvelun televisiota ja kaipaavat museoilta haastavaa kuvaa taiteesta. Intoilijoiden ja konservatiivien väliin jää neljä tyyppiä, joista osa edustaa konservatiivista päätä mutta poikkeaa ikäjakaumaltaan tai jonkin verran esimerkiksi mediankäytöltään, ja osa edustaa edistysellisempää päätä mediankäytöltään ja kiinnostukseltaan parantaa ja lisätä naisten sekä erityisryhmien taidetta. Liddiard (2004: 21) kirjoittaa:

[--] [T]he existing knowledge and experience of museum visitors could be an important determiner of the manner in which they make sense of museum messages and images. The growing body of work on cultural audiences and the mass media similarly suggests that cultural reception can be heavily mediated by a range of other influences: [--] In other words, museum visitors are not passive consumers of museum images and messages, but can interpret museum interpretations in a myriad of diverse ways, often resonating with their existing knowledge.

Vaikka museokävijät eivät olekaan passiivisia museon esineistön ja sitä kautta välittyvän näkökulman kuluttajia, samat kävijät katsovat erilaisia valtavirtaisia, kaupallisten joukkoviestinten välittämiä mediatekstejä. Yhtä lailla he ”kuluttavat” kulttuuri- ja ajankohtaisohjelmia sekä julkisen palvelun joukkoviestinten eri tavoin rakennettuja tekstejä, jotka vaikuttavat heidän mielikuviinsa ja käsityksiinsä. Ei välttämättä tarvitse

puhua passiivisuudesta aivan sanan negatiivisimmassa merkityksessä, mutta kävijät saavat erilaisia vaikutteita erilaisista mediasisällöistäkin, eikä näin ollen aiempi tietämys ja resonanssi oman kokemuksen ja museosisältöjen kanssa ole tässäkään suhteessa sama kaikille. Australialaisen tutkimuksen ”intoilijat” tarkkailevat nykytaiteen näyttelyssä varmasti erilaisia nyansseja kuin ”konservatiivit” myös sen perusteella, että katsovat erilaisia mediatekstejä, joista saavat pohjaa tietäntyyppisille ennako-odotuksille, tavoille ”rakentaa” todellisuutta tai rakentavalle kritiikille ajankohtaisessa hengessä. En tässä kuitenkaan lähde kaupallisen ja julkisen palvelun median hyvä–paha -akselin keskusteluun. Olennaista on panna merkeille ajatus, että vaikka museoon tullessaan ihmisellä on ennakkotietoa ja kokemuksia joiden varaan rakentaa käsityksensä näyttelyn sisällöistä ja reflektoida sitä itseensä ja hän on näin ”ei-passiivinen”, ihmisillä on hyvin erilaisia kanavia, joista ennakkotietonsa haalia ja joista kokemukset kumpuavat. Aktiivisuus–passiivisuus -keskustelu pitäisikin kenties siirtää *ennen* museokäyntiä tapahtuvaan tiedonkattumishetkeen ja tiedonhankkimiskeinoihin ja pohtia, millaista tietoa ihmiset saavat vallitsevasta ja valitsemastaan mediailmastosta.

Museokäynti sinänsä on sekin tietty mediankäyttötapa, ja museo on myös media, joka muotoilee, valitsee ja välittää sisältöjä, joiden merkitys rakentuu monien eri vaiheiden kautta ja pohjaa tietoihin ja vastaanottajan kokemuksiin. Uudesta museosta kirjoittaa myös Sandell (2007: 108–110):

[T]he role of museums is not to *coerce* visitors into alignment with preferred readings but rather to *engage* them as co-participants in the process of making meaning and in negotiating interpretations of difference [--]. [--] [T]he highly active engagement exhibited by visitors expands, rather than constrains, the museums capacity to combat prejudice by providing the conditions for the production and dissemination of (often non-prejudiced) discursive interpretations.

Sandell toteaa, että museovierailijoiden kasvanut aktiivisuus ja osallistuvuus näyttelyissä pikemminkin lisäävät kuin rajoittavat museon mahdollisuuksia taistella ennakkoluuloja vastaan. Lisäksi syvään juurtunut käsitys medioiden luokittelusta – ja omista perseptioista sen suhteen, mitä mediaa arvostaa ja millä on merkitystä – vaikuttaa nähdäkseni myös museon tapauksessa: museokäynti on ihmisten mielestä arvostettavampaa ja enemmän aktiivisuutta vaativaa kuin joukkotiedotusvälineiden tarjoaman sisällön seuraaminen.

Asiaan sisältyy vielä jonkinlainen illusorinen valinnan vallan kokemuskin, kun kävijä tuntee museon kehystämästä ja rajaamasta aiheesta ja näkökulmasta – joka on tiettyjen ihmisten valintoihin perustuvien ratkaisujen lopputulos – saavansa oman mielensä mukaisia ja itselleen tarpeellisia merkityksiä tai oivalluksia. Usein merkityksiä etsitään varmasti sieltä, missä niillä on itselle vaikutusta, mutta museolla on suuri mahdollisuus ja valta toimia uusien, entistä inklusiivisempien ja yhdenvertaisempien näkökulmien rikastamiseksi ja viljelemiseksi.

3. EDUSTAAKO YKSI KAIKKIA? REPRESENTAATION STEREOTYPIOISTA, ”MEISTÄ” JA ”NIISTÄ”

Museonäyttelyssä esineistö, joka representoi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä tai liittyy niihin jollakin tavalla, voidaan esittää eksplisiittisesti – osa esineistä on kuulunut homoille, lesboille tai transihmisille –, ja tämä voi tapahtua esimerkiksi hakusanojen avulla (‘lesbo’, ‘homo’), kuten Croydon Museum and Heritage Service Irlannissa teki 1995 avatussa *Lifetimes*-näyttelyssään esineistön eteen sijoitetuilla kosketusnäytöillä. *Lifetimes* kuvasi Croydonin alueen ihmisten elämää 1830-luvulta nykypäivään.

Esineistöön liittyvien ihmisten tai ominaisuuksien hakeminen tietokannasta vaikkapa sanalla *homo* on eksplisiittistä, ja edellyttää esineistön luovuttajalta melko mutkatonta suhtautumista orientaatioonsa, vaikka näyttelyssä ei luonnollisestikaan nimetä esineiden omistajia. On kuitenkin erittäin tärkeää tiedostaa, että kulttuurin tai yhteisön esittelyssä on aina kyse yksilöistä, eikä voida antaa ymmärtää, että kyseessä olisi jokin yhtenäinen homogeeninen ihmismassa, jota voidaan representoida yksittäisillä asioilla tai esineillä. Tämä *contradiction in terms* – yhtenäisen joukon esittäminen yksittäisten esineiden tai asioiden kautta – koskee esimerkiksi juuri hlbt-vähemmistöä sen vuoksi, että valtavirtainen kulttuuri- ja historiakuva usein niputtaa valtavirrasta poikkeavat yhteen tavalla, joka ei anna sijaa yksilöille, yksittäin tunteville ja kokeville ihmisille. Clayton (1999: 105) huomauttaa tällaisen homogenisaation riskeistä:

Community is both a complex and contested term, and in reference to lesbian and gay identity it should be used with caution for arguably no such unity exists, the notion of a lesbian and gay community having

been challenged as simply an imagined reality or media construction. Visual collective identities may seem apparent but one cannot necessarily assume uniformity; [--].

Yksittäisten kuvien nostaminen koko ryhmää edustaviksi indekseiksi tekee vääryyttä vähemmistöille, eikä sen puoleen kyllä palvele myöskään valtavirtaa, jonka ajattelemisen homogeeniseksi massaksi ei anna totuudenmukaista kuvaa yksilöllisestä vaihtelusta. Homoille ja lesboille suunnattujen mediatuotteiden visuaalinen viestintä voi olla heidän omilla ehdoillaan stereotypisoivaa, mutta vastaavasti olisi outoa väittää, että pornolehden seksuaaliaktiin valmistautuvassa asennossa istuva nainen ja häntä lähestyvä mies edustaisivat sitä kuvaa heteroseksuaalisesta seksistä tai ihmissuhteesta, jota heterogeenisen heteroyhteisön valtaosa itsestään haluaisi esittää. On siis niin, että kuvankauniiden poikien ja kumiin pukeutuneiden lihaksikkaiden seksipetojen esittäminen ”yhtenäistä” homoyhteisön halua representoivina ikoneina ei välttämättä nousisi yhtä lailla stereotypisoivaksi ja leimaavaksi, mikäli vähemmistöstä voisi puhua ilman normatiiviseen asetelmaan tehtävää eroa ja hajurakoa – painottomasti ja samalla tavoin selkeästi omaan toimimisen ja representoimisen siivuunsa palautettavana ”spesialiteettina” kuin heteroseksuaalisen kuvaston haluja herättävät kuvakulmat ja katseet kameraan. Ainoa ero on siinä, että heteroseksuaalisen kuvaston ei historiallisen voittokulkunsa vuoksi tarvitse tuollaista huomautusta omista erikoisuuksistaan tehdä ainakaan asemansa horjumisen pelossa.

Museolaitos taas perusolemukseltaan kategorisoivana ja stereotypisoivanakin instituutiona on ikään kuin kahden tulen välissä: toisaalta pitää muistaa stereotyyppittämisen vaarat, toisaalta joudutaan luokittelemaan ja leimaamaan. Ryhmät ja identiteetit ovat kuitenkin alati liikkeessä, ja voidaanakin kysyä, mitä kriteereitä pitäisi käyttää ryhmien määrittelemiseksi. Muun muassa Clayton (1999) pohtii näitä kysymyksiä ja kysymystä kulttuurin ja alakulttuurien olemassaolosta. Hän toteaa, että tällainen käsitteellinen pohdinta vaikuttaa kokoelmien kartuttamistyöhön esimerkiksi sen vuoksi, että nykyajan fragmentoituneessa yhteiskunnassa ei välttämättä voida puhua dominantista kulttuurista jolla on alaluokkia. Mikä siis on kulttuurin ja ”toisten” kulttuurin ero etenkin, jos keskuudessamme elää käsitys alakulttuurien materiaalsen kulttuurin ohuudesta? Clayton (1999: 107) kirjoittaa:

Contrary to prevailing misconceptions which assume that subcultures have no identifiable material culture of their own, an infinite amount exists to be collected.

Jos tällä tiellä kuljettaisiin, oltaisiin jossakin vaiheessa tilanteessa, jossa tulisi myöntää voittamaton ristiriita yhtäältä alakulttuurien stereotyyppisen leimaamisen ja toisaalta niiden materiaalisen erikoislaatuisuuden kiistämisen välillä.

Mikäli oletamme, että on olemassa jonkinlainen valtakulttuuri ja jonkinlaisia alakulttuureja – mutta ei välttämättä erityisesti valtakulttuurille alisteisessa asemassa –, näemme, että ”valtakulttuuri” on kautta lähihistoriamme ottanut vaikutteita ”alakulttuureista” tyyleineen, musiikkigenreineen ja muine taiteellisen ja arkisemmankin elämäntilanteen sisältöineen (ks. mm. Clayton 1999: 108). Museoiden keräämät aineistot ja esineet ovat usein monien merkitysten summia, ja tällaisen huomioonottamista Clayton peräänkuuluttaa (emt: 109):

The material ephemera which is produced also serves to reflect not only 'deviant' group culture but the character and prejudices of the dominant mainstream to which they are constructed as in opposition. Museums must begin to acknowledge when collecting, that artefacts can be polysemantic, and that the multiplicity of meanings attached to them must be reflected in the contextual material that is also recorded.

Tässä raportissa ei ole erityisen tarpeellista alkaa luoda koneistoa käsitteen *identiteetti* nykyaikaisten ja historiallisten konnotaatioiden merkityksellistävälle mekanismeille. Aiheesta hyviä katsauksia tarjoavat Hall muun muassa kokoelmateoksessa *Identiteetti* (2002) sekä Storey teoksessa *Cultural Theory and Popular Culture* (2006). Mieleni tekee kuitenkin nostaa tässä esiin muutama seikka, joista kulttuuri- ja mediatutkijat ovat viime vuosina ja vuosikymmeninä puhuneet. Ensinnäkin ihmisten eräs ominaisuus on tyyppitellä ja stereotyyppitellä ympäristöään, kanssaihmissään, asioita ja ominaisuuksia (Hall 2002). Hall kirjoittaa (2002: 189):

Stereotyyppistäminen pelkistää ihmiset muutamiksi yksinkertaisiksi ja olemukselliseksi ominaispiirteiksi, jotka esitetään Luonnon tuottamiksi ja vakiinnuttamiksi.

Meidän olisi muun muassa Hallin mukaan mahdotonta, tai ainakin hyvin vaikeaa, saada selkoa maailmasta ilman tällaisten *tyyppien* käyttöä. Ihmiset sijoittavat ympäröiviä tapahtumia, ilmiöitä, ihmissuhteita, ihmisluonteita jatkuvasti lokeroihin ja luokkiin, joihin ne kulloisenkin kulttuurin sisällä sopivat. Näin meidän on mahdollista tulkita, ymmärtää tai ylipäättään havaita asioita, joita emme kenties koskaan aiemmin ole nähneet. Hall kirjoittaa (emt: 190), että ”Toisin sanoen ’erityinen’ ymmärretään tyyppin kautta.” Tyyppi on siis tapa muistaa helpottamisen, yksinkertaistamisen ja ymmärrettävyyden avulla tietty luonnehdinta. Mutta mielenkiintoiseksi asian tekee ero *tyypin* ja *stereotyypin* välillä. Stereotypeissa (emt: 190)

[--] pelkistetään kaikki kyseistä henkilöä koskeva muutamiksi piirteiksi, liioitellaan ja yksinkertaistetaan näitä piirteitä ja jähmetetään ne ikuisiksi ajoiksi ilman muutoksen tai kehityksen mahdollisuutta.

Stereotyyppistäminen on myös bipolaaristava, kahtiajakava, prosessi. Siinä erotetaan tavallinen ja helposti ymmärrettävä, hyväksyttävä, epätavallisesta ja epämiellyttävästä. Tyypit osoittavat ne, jotka käyttäytyvät, ovat ja elävät yhteisön normistojen mukaisesti (sosiaaliset tyypit) sekä ne, joiden on tarkoitus sulkeutua normiston ulkopuolelle (stereotyyppit). (Emt: 190–191.) Koska kyse on poissulkemisesta, kyse on myös symbolisesta ja merkityksellisestä järjestyksen ylläpidosta ja vallankäytöstä. Tähän pohjautuen esitänkin koonnoksen, jonka mukaan *kaikki tällaiseen luokitteluun ja normittamiseen sekä luokkien ylläpitoon kuuluvat yhteisölliset puheenkäyttötavat, eleet, kielelliset valinnat ynnä muut ovat osa diskursiivista vallankäyttöä, ts. tapaa ylläpitää hegemoniaa eli valtaryhmän päätösvaltaa suurimmasta osasta yhteiskunnan merkitysten tuottamista sekä aivan konkreettisista asioista kuten työelämään tai parisuhteeseen liittyvistä asioista*. Kuten Hall kirjoittaa (2002),

[Stereotyyppistäminen] pystyttää symbolisen rajan ”normaalin” ja ”poikkeavan”, ”normaalin” ja ”patologisen”, ”hyväksyttävän” ja ”epämiellyttävän”, ”johonkin kuuluvan” ja sen ”johonkin kuulumattoman” tai ”Toisen”, ”sisäpiirin” ja ”ulkopuolisten”, meidän ja muiden välille.

Tässä mielessä olisi kiinnostavaa kehitellä matriisia, jossa tutkittaisiin, mikä tekee ulkopuolisuuden ja erilaisuuden, eriarvoisuuden tuntemuksista esimerkiksi vammaisten,

etnisten vähemmistöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen välillä samankaltaista, millaisia mekanismeja toisarvoisuuteen liittyy ja mitkä asiat toisaalta vaikuttavat eri tavalla tai mitä ei tavata yhdessä ryhmässä yhteiskunnan vähemmistöjä.

Mainitun kivettyneen *tyypin*, siis *stereotypin*, uudelleen luominen ja kierrättäminen on eräs seikka jota muun muassa museoiden tulisi varmasti välttää. Toisaalta voidaan kysyä, muuttuisiko homojen tai lesbojen käyttäytyminen valtavirtaisemmaksi, jos valtavirtaistuminen olisi mahdollista ja ehkä jo todellisuutta? Tätä on hiukan vaikea kuvitella. Oli esimerkiksi *Sillä silmällä* -sarjan homoviisikko ja ”ranneliike” ainakin amerikkalaisessa versiossa tehty, siis tuotettu, *stereotypia* tai ei, olen melko varma siitä, että ”homoseksuaalisen” queer-käyttäytymisen tai ominaispiirteiden tyhjentäminen ei onnistu pelkästään sosiaalisia oloja yhdenmukaistamalla, eikä näin ole varmasti tarkoituskaan olla. Tämä on ehkä tällainen bound-rebound -efekti, joka tuntuu tapahtuvan jokaisen uuden käsitteenmäärittelyn tai yhteiskuntatieteellis-ihmistieteellisen tutkimuksen evoluutiossa jossakin vaiheessa, kun joku ”huomaakin”, että asia ei olekaan niin kuin sen on väitetty olevan. Se, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema on parempi kuin viime vuosituuhannella ei välttämättä johda tietynlaisen olemisen, identiteetin, suureen muodonmuutokseen, koska itse identiteetti on näkyvä, manifestoituva osa kuhunkin ryhmään kuuluvaa ihmistä, jonka arvot ja ideologia ovat paljon näkyvää olemista ja käyttäytymistä syvemmillä.

4. SAMUUDEN JA TOISEUDEN DISKURSSEJA: ”TUTUT” JA ”TOISET”

Jos lähdetään siitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat erityislaatuinen ryhmänsä ihmisiä jotka eroavat valtavirtaisesta heteronormatiivisesta lähtökohdasta (valtaväestöstä, joka ylläpitää yhä horjuvampaa käsitystä heteroseksistä ja sen instituutioista), voitaisiin ajatella, että näitä yhden kansan sisällä eläviä vähemmistöjä tulisi lähestyä näyttelyjä suunniteltaessa etnografisesti, siis samoin kuin etnisesti erilaisia tai ”toisia kulttuureja” lähestyttäessä. Tähän otan pontta esimerkiksi Lidchin kirjoituksesta, jossa hän pohtii toisten kulttuurien näyttämisen ”poetiikkaa ja politiikkaa” (Lidchi 2003).

Tällaista toiseuden ja valtavirtaisuuden erillään pitämistä on toisaalta hlbt-areenalla pidetty huonona siksi, että se juuri osaltaan ylläpitää ja ruokkii sitä erilaisuuden ja toiseuden diskurssia, jonka vuoksi yhä eletään epätasavertaisessa yhteiskunnassa. Tuon diskurssin mukaisessa yhteiskunnassa puhumisen ja toimimisen tavat kerta toisensa jälkeen vaientavat tasa-arvotyön ja vähemmistöjen oikeudet yhdenvertaiseen kohteluun kaikilla elämän sektoreilla.

Hlbt-vähemmistöjen vertaaminen valtavirtaan, vaikkakin teoreettisessa viitekehyksessä ja teorian edelleen kehittelyn nimissä, saattaa tehdä juuri sen, mistä ollaan pyrkimässä pois: ajaa vähemmistöt erilaisuuden kehälle, joka antaa valtavirtaiselle sukupuolisuuskäsitykselle enemmän tilaa määritellä itsensä normiksi, lähtökohdaksi, ensisijaiseksi. Voisi ajatella, että nykytaiteen ”työskentelytilat” ovat vähemmistöillekin niitä, joissa saavutettavuus on parempaa, joissa sosiaalinen inklusio toteutuu paremmin kuin ennen, ja joissa vähemmistöikäviä saa kokemuksen hyväksymisestä.

Oikeastaan viime aikojen vähemmistöjen taidetta museoon vaatineet puheenvuorot, olivat ne sitten poliittisen vähemmistötaiteen (tekijä kuuluu vähemmistöön, mikä heijastuu hänen töistään ja kuuluu sen vuoksi tuoda esiin) tai inklusiivisen vähemmistötaiteen puolesta (tekijällä on samat oikeudet tulla esitellyksi kuin kenellä tahansa, eikä hänen vähemmistöläisyyttänsä tule erikseen alleviivata – sillä ei tulisi olla merkitystä reseption kannalta) puhuvia, ovat nostaneet esiin implisiittisen käsityksen museonäyttelyn objektiivisuudesta – toisin sanoen kääntäen käsityksen siitä, että näyttely ei voi olla neutraali saati objektiivinen. Historia, jota museoissa esitetään, ei ole ollut objektiivista tai neutraalia, vaan aikansa arvojen ja diskurssien muodostelma. Se on aina aikansa lapsena muokkautunut niihin keskusteluihin ja arvoasetelmiin, joita kulloisenakin aikakautena on ollut esillä. Mutta kuten eräs haastateltuni totesi (mies, 25–34 vuotta), vähemmistöjen teosten esillä olo luo ainakin tunteen hyväksymisestä, tunteen siitä, että vähemmistö on olemassa ja se otetaan vakavasti.

Museonäyttelyä koottaessa informaatiotekstien ja muun tiedottamisen suhteen pitää ottaa kuitenkin huomioon myös vallitsevat **juridiset** normistot, etenkin sananvapauden ja yksityisyyden suojan kysymykset. Miten ilmaista esimerkiksi taiteilijan seksuaalinen orientaatio, jos hän haastattelussa tai muussa kyselyssä on sen ottanut esiin, mutta ei ole ilmaissut haluavansa nimenomaisesti sitä kerrottavan esimerkiksi näyttelyteksteissä?

Sari Salovaara kirjoittaa vammaisista ja muista erityisryhmistä kulttuurityössä. Kuten muun muassa eräässä haastattelussani (mies, 35–44 vuotta) tuli esiin, voisi tämän hetken yhteiskunnassa olla aika siirtyä vaiheeseen, jossa museoiden ja muiden kulttuurilaitosten opettava, pedagoginen, tehtävä olisi vaikuttaa yhteiskunnan yhdenmukaisuutta lisäävästi suuntaamalla erityisryhmiä käsitteleviä tai erityisryhmien edustajien tekemiä kokoelmia juuri valtavirtaiselle väestölle, ei niinkään ”erityisryhmille” Salovaara kirjoittaa (2007: 1):

Kun kulttuurin parissa työskentelevät paneutuvat siihen, että kulttuurin kuluttajat ja tuottajat ovat hyvin monenlaisia taustoiltaan, lähtökohdiltaan ja tarpeiltaan, onnistutaan tarjonnan luomisessa paremmin eikä ihmisiä suljeta ulkopuolelle.

Tärkeä lähtökohta on tietenkin se, että kaikki ryhmät saavat mahdollisuuden osallistua kulttuuritarjontaan. Tämä on lähtökohdan toinen puoli, puoli, jonka mukaan yhdenvertainen saavutettavuus sinänsä – fyysisesti ja muilla tavoin – on keskeistä. Jokainen voi sitten valita, onko tarjonnassa itselle kiinnostavia osia. Pelkästään tämä itse päättämisen mahdollisuus on osallistamista. Toinen puoli yhteiskunnan kaikkien ryhmien osallistamisessa ja yhdenvertaisissa mahdollisuuksissa on pedagoginen: ryhmistä kertominen teemakokonaisuuksilla tai muilla hienovaraisillakin keinoilla, joilla lisätään tietoisuutta erllaisuuden olemassaolosta ja ainutlaatuisuudesta.

Sikäli erityisryhmissä on eroja, että esimerkiksi seksuaalivähemmistöön ei yleensä päädytä onnettomuuden kautta, mutta vammaisvähemmistön joukkoon saattaa kuulua vaikkapa yllättävän onnettomuuden jälkeen. Identiteettejä on monia, ja niiden käsittelyssä täytyy moninaisuus pitää mukana.

Museoissa esillä olevaa historiaa taideteosten tai kulttuurihistoriallisten esineiden muodossa ovat muokanneet käsitykset ja valtavirtaisuuden diskurssit, joissa kyseiset teokset tai esineet ovat olleet läsnä tekijöidensä tai omistajiensa välityksellä. Mutta tähän on olemassa astetta pidemmälle viety näkökulma, jonka mukaan museo on viime kädessä jonkinlaisen julkisen tai muodollisen historian esittäjä ja ruumiillistuma, siis areena, jolla yksilöt julkisesti kohtaavat menneen (Liddiard 2004: 20). Toisaalta tällainen näkökulma ei saisi viedä huomiotamme siitä, että ihmiset tulevat näyttelyyn omien historioidensa, elämäkokemustensa ja tunteidensa kanssa, eikä jonkinlaista muodollista tai julkista

historiaa täten välttämättä muodostu museokäynnin tai näyttelykokemuksen yhteydessä eikä näyttelyn ja omien taustojen välille.

Haastatteluissani ja teettämäni kyselyn vastauksissa on usein nostettu toisaalta esiin se, että joillekin vähemmistöjen edustajille tekijän tai esineistön omistajan seksuaalista suuntautumista koskevan informaation välittäminen voi olla edellytys tiettyihin näyttelyihin tai tapahtumiin menemiselle. Osa siis valitsee tapahtumia tämän tiedon perusteella, vaikkei välttämättä ehdoitta. Tällöin kyseessä on kenties myös itsereflektion tarve, kanava pohtia omaa identiteettiään ja seksuaalisuuttaan ja sen suhdetta muuhun yhteiskuntaan. Yhtä lailla itsereflektio saattaa olla tiedostettu tai tiedostamaton syy mennä näyttelyyn myös valtavirtaisen tai muun ryhmän edustajalle, mutta näyttelyinformaation eksplisiittisyydestä ei tällöin keskustella samalla intensiteetillä kuin vaietumpien vähemmistöjen tapauksessa. Tämä pätee yhtä lailla vaikkapa vammaisvähemmistöihin tai etnisiin vähemmistöihin. Näyttelyihin ja muihin kulttuuritapahtumiin menemiseen on siis pedagogisia ja terapeuttiisiä syitä, mikä on tuttua myös valtavirtaisen seksuaalisuuden edustajien käyttäytymisestä. Toisaalta useampi haastatelluistani sanoi, että olisi absurdia nähdä minkä tahansa näyttelyn teostekstien joukossa äkillisesti maininta tietyn teoksen tekijän seksuaalisesta orientaatiosta tai teoksen merkityksestä seksuaalisuuden kannalta vain, koska nähtävillä olisi ”homoa” taidetta. Tarpeet vaihtelevat suuresti.

5. KOONNOS JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen esseessäni nostanut esiin aiheita ja näkökulmia sekä aivan uusimmasta museo- ja kulttuurintutkimuksen alaan kuuluvasta kirjallisuudesta että jo hiukan vanhemmista lähteistä. Täten on mahdollista luoda jonkinlaista kaarta sille, miten esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöasiaan on (olisi) suhtauduttu ennen ja nyt. Olen myös sopivilta osin lainannut ajatuksia, joita haastattelemani vähemmistöihin kuuluvat henkilöt ovat keskusteluissamme esittäneet.

Osa kysymyksistä, joita tässä tekstissä on käsitelty tai sivuttu, on muun muassa, miten erilaisuus, toiseus, muunlaisuus koetaan ja halutaan tuoda esille näyttelytilanteessa; kuinka esineet, kuvat, näkökulmat on valittu, millaisin perustein, kenen arvojen

sävyttämänä; minkälainen on ”kollektiivinen” politiikka näyttelyn taustalla; millaiseen sosiaaliseen kontekstiin, tilanteeseen ja hetkeen näyttely tehdään; kuinka proaktiivisia sen luomisessa (voidaan olla) ollaan eli onko näyttely mahdollisesti vastaus ajankohtaiseen yhteiskuntakeskusteluun ja lisä siihen, ja mitkä ovat tarkoitukset näyttelyn tuomisella juuri tuohon tilanteeseen. Osa näistä kysymyksistä kutsuu jatkamaan tutkimusta, jota ei vielä ole kovin laajasti, jos lainkaan, tehty. Tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa tutkia muun muassa, millaisia näyttelyteksteihin ja näytteillepanoon liittyviä diskursiivisia yhtäläisyyksiä on esimerkiksi etnografisten ja sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön liittyvien näyttelyiden välillä, toisin sanoen voitaisiin kartoittaa, tuottavatko mainitut vähemmistöt samankaltaisia miellelyhtymiä, konnotaatioita, museonäyttelyn kohteena tai esineistönä.

Nyt, vuonna 2007, asennoituminen museon mahdollisuuksiin opettaa on varmasti muuttunut: opettamisen ei tarvitse olla ”opetuskone” tai aivan eksplisiittistä. Kuten Sandell (2007) monissa kohdin toteaa, uusi museo on vanhojen haasteiden edessä ja sen mahdollisuudet vaikuttaa ennakkoluuloihin ovat suuret ilman, että asioita tarvitsisi propagoida tai alleviivata. Näitä vanhoja haasteita voidaan kohdata etenkin olemalla yhteistyössä erityisryhmien edustajien kanssa. Näin ollaan parhaalla mahdollisella tavalla kaukana siitä stereotyyppittämisen ja kivettämisen kehästä, josta pyritään pois. Museon on mahdollista pyrkiä oikeudenmukaisuuteen myös muilla keinoin kuin neutraaliudella (Sandell 2007:167)

Rather than aiming for objectivity or neutrality, museums might more usefully aim to adopt a position of fairness – in relation to the objects’ various meanings, to the many possible points of view that audiences will bring to the exhibition encounter and, most importantly, fairness to those whose human rights are at issue.

Museolla on institutionaalisen asemansa ja vanhan kulttuurilaitoksen statuksensa vuoksi valtaa, jolla muokata ja edistää yhteiskunnan yhdenvertaisuutta, ja tätä valtaa sen kannattaa myös käyttää.

6. LÄHTEET

- Abram, R. (2002): Harnessing the Power of History. *In: Sandell, R. (ed.): Museums, Society, Inequality.* 125–141.
- Belcher, M. (1991): *Exhibitions in Museums.* Leicester: Leicester University Press.
- Bennett, t., Frow, J. (1992): Art Galleries: Who Goes? *In: Blackall, S., Meek, J. (eds.): Marketing the Arts. Every Vital Aspect of Museum Management.* The International Council of Museums.
- Blackall, S., Meek, J. (eds.) (1992): *Marketing the Arts. Every vital aspect of museum management.* The International Council of Museums.
- Clayton, N. (1999): Folk devils in our midst? Collecting from 'deviant' groups. *In: Knell, S. J. (ed.): Museums and the Future of Collecting:* 104–111.
- Dickenson, V. (2006): History, Ethnicity and Citizenship: the role of the history museum in a multi-ethnic country. *Museum International* 231, Vol. 58 (3): 21–31.
- Hall, S. (2002): *Identiteetti.* Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (ed.) (2003): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices.* London: Sage.
- Knell, S.J. (ed.) (1999): *Museums and the Future of Collecting.* Aldershot: Ashgate.
- Liddiard, M. (2004): Changing histories: museums, sexuality and the future of the past. *Museum and Society* 2 (1): 15–29.
- Noordegraaf, J. (2004): *Strategies of Display. Museum Presentation in Nineteenth- and Twentieth-Century Visual Culture.* Rotterdam: NAI Publishers.
- Peirce, C.S. (2001): *Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia.* Tampere: Vastapaino.
- Salovaara, S. (2006): Kulttuurin kummajaiset. Vammaiset ja muut erityisryhmät osana kulttuurityötä. *In: Kalhama, P., Vartiainen, P. (toim.): Kulttuurista kasvua. Näkökulmia kulttuurikasvatukseen.* Humanistinen ammattikorkeakoulu. Oppimateriaaleja (10). Vaajakoski: Gummerus. 51-79.
- Sandell, R. (ed.) (2002): *Museums, Society, Inequality.* London: Routledge.
- Sandell, R. (2007): *Museums, Prejudice and the Reframing of Difference.* London: Routledge.
- Storey, J. (ed.) (2006): *Cultural theory and Popular Culture: A Reader.* London: Pearson Prentice Hall.

Vanegas, A. (2002): Representing lesbians and gay men in British social history museums. *In*: Sandell, R. (ed.): *Museums, Society, Inequality*: 98–109.

OSA II

7. TEKNINEN YLEISKATSAUS: KYSELY JA HAASTATTELUT

Kyselylomakkeita jaettiin tulostettuina versioina Vinokino-filmifestivaalin yhteydessä 11. – 12.11.2006 Ateneum-salissa sekä elokuvateatteri Andorrassa. Vastausmäärä jäi melko alhaiseksi, ja kuten tutkija Eija Liukkonen Kehyksestä totesi, on oletettavaa, että tapahtumaan liittyvä orientoituminen on hyvin erilainen mentäessä elokuvaan (vaikkakin museon tiloissa) ja museovierailulle, ja tämä luultavasti osaltaan vaikutti aktiivisuuteen. Vastattuja lomakkeita lähinnä Ateneum-salista saatiin kuitenkin 10 kappaletta, ja osalle ihmisistä (kyselyn suorittajalle tuttuja) lähetettiin sama kyselylomake sähköpostitse, jolloin he vastasivat Word-pohjaiseen lomakkeeseen tietokoneitse ja palauttivat sen sähköpostiin.

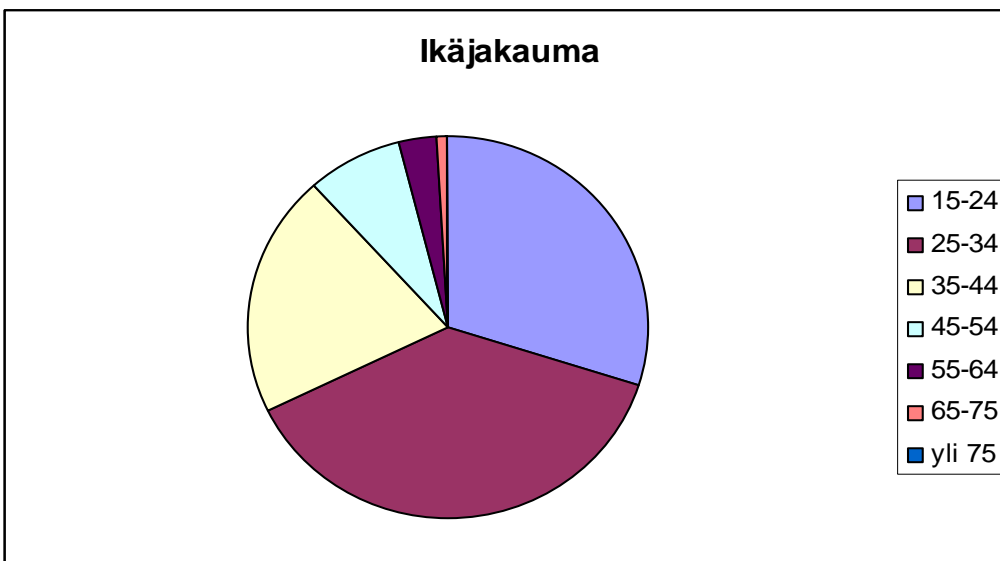
Kyselyn sähköinen versio meni vastaajilleen marraskuun lopussa 2006, ja vastauksia saatiin 130 kappaletta 1. joulukuuta mennessä. Lomake oli englanniksi, mutta saatesähköposti oli sekä suomeksi että englanniksi. Tästä saadun kyselevän palautteen ("miksei suomeksi, suomeksi & ruotsiksi") vuoksi kysely saatettiin samanmuotoisena ja sisällöltään identtisenä verkkoon myös suomenkielisenä versiona, ja tuohon suomenkieliseen saatiin 1. joulukuuta mennessä 8 vastausta. Sähköisen lomakkeen vastausmäärä nousi näin kiitettävään 138:aan. Lomake luotiin käyttämällä Webropol-kyselyohjelmistoa.

Haastattelut tapahtuivat joulukuussa 2006 – tammikuussa 2007. Kyselyn lopussa tiedusteltiin, onko vastaaja halukas haastateltavaksi. Halukkaita ilmoittautui melkein 30. Tässä raportissa on haastateltu kymmentä henkilöä, joista miehiä on kahdeksan ja naisia kaksi (kaikki kuuluivat ikäryhmiin 25 – 34 tai 35 – 44).

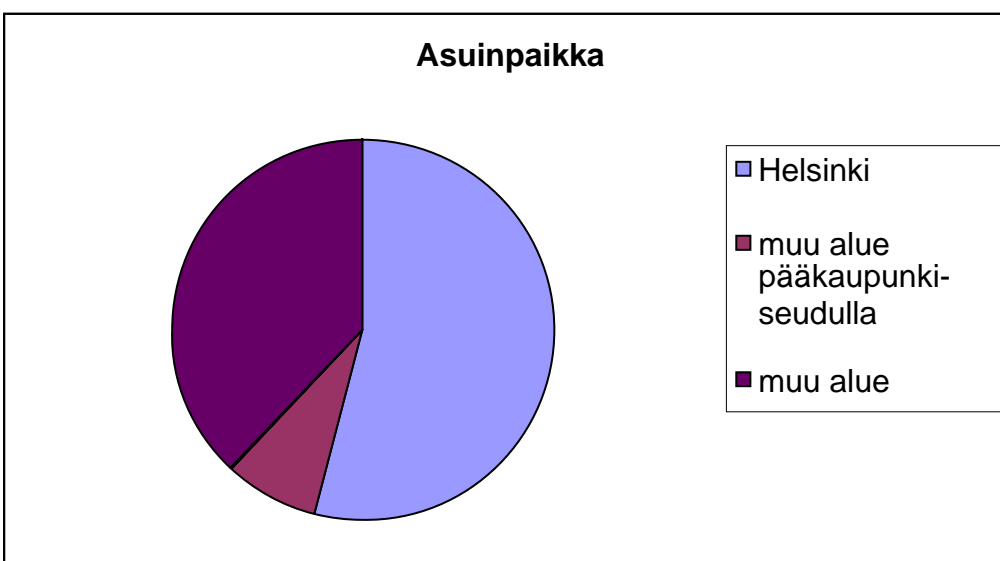
Haastattelulle ei ollut valmista matriisia, ja tiettyjen ohjaavien kysymysten avulla keskusteltiin kulttuuritapahtumien kuluttajuuteen liittyvistä aiheista, joidenkin kanssa parikeskusteluna, joidenkin kanssa yksin. Osa haastatteluista tapahtui Ateneumin tiloissa, osa kahvilassa tai haastateltavan kotona. Tuloksista osa on nostettu tutkivan tekstiosuuden joukkoon. Litteroidut haastatteluaineistot ovat selvityksen tekijän hallussa.

8. TILASTOLLISTA YHTEENVETOA

Tässä osuudessa esitellään verkkokyselyssä saadut tilastolliset tulokset graafisesti. Prosentuaaliset jakaumat on tarkasti eritelty silloin, kun niillä on havainnollisuuden vuoksi erityistä merkitystä.

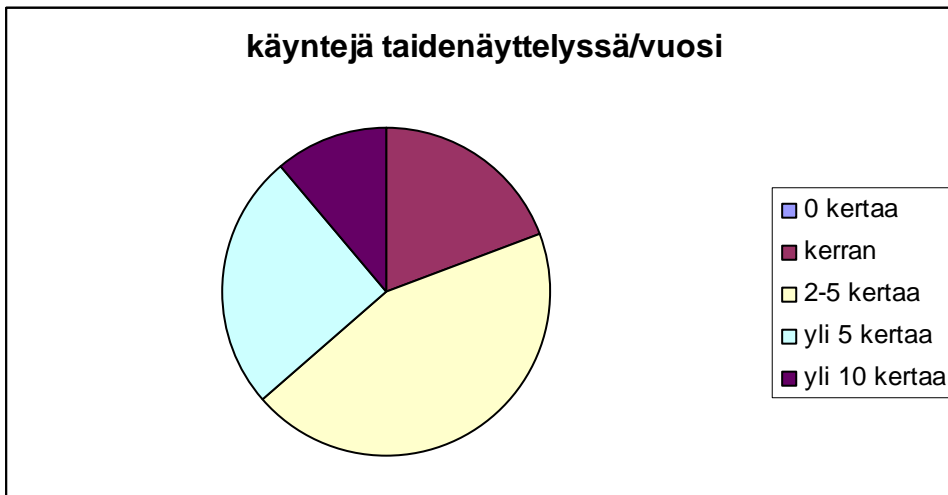

Kuva 1. Vastaajista liki 90 prosenttia oli iältään 15 ja 44 vuoden väliltä. Vastanneiden joukkoon mahtui myös jokunen 55 täyttänyt tai sen ylittänyt (yhteensä 6 vastaajaa).

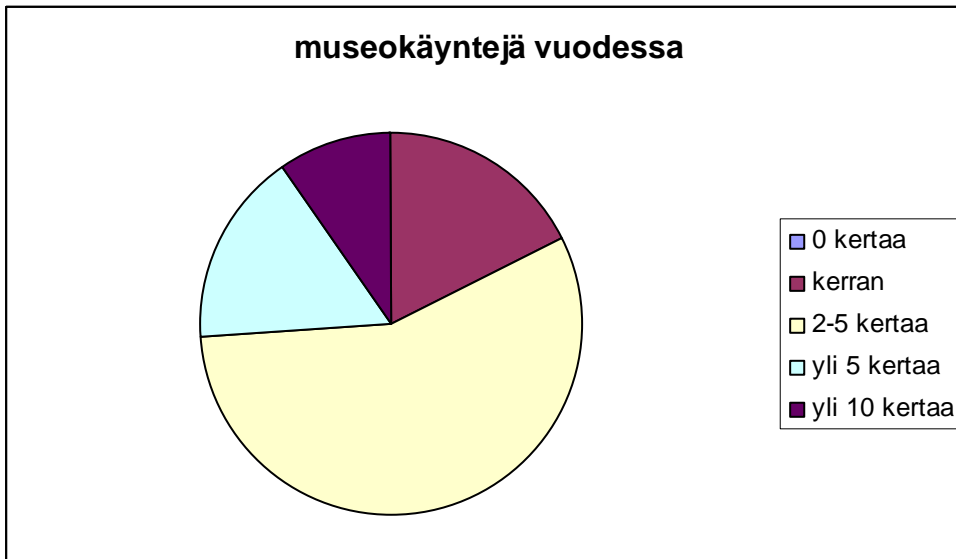

Kuva 2. Kysymyksessä asuinpaikasta oli kolme vaihtoehtoa: Helsinki, muu pääkaupunkiseudun alue tai muu alue.

Vastaajista reilu puolet, 52,3 %, oli Helsingistä, ja 7,7 % ilmoitti asuinpaikakseen muun alueen pääkaupunkiseudulla. Melkein 40 prosenttia (36,9 % eli 48 vastaajaa) vastaajista oli muualta kuin pääkaupunkiseudulta. Muita vastaajien asuinpaikkoja olivat muun muassa Turku (16 vastaajaa), Oulu (7) ja Jyväskylä (10), mutta muitakin mainittiin, näiden joukossa Tampere, Imatra, Kuopio sekä Mikkeli. Kaikki vastaajat eivät täsmentäneet asuinseutuaan. Jonkinlaista keskittymistä suurempiin asutuskeskuksiin voi aineistossa nähdä: 49 täsmensi asuinpaikkansa, ja näistä 33 asui Turussa, Oulussa tai Jyväskylässä.

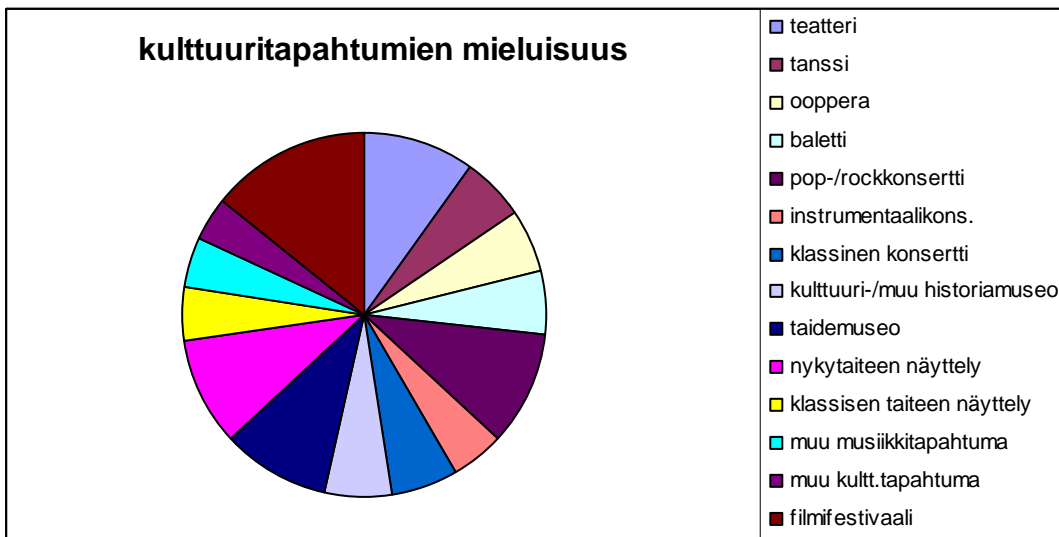
Kuva 3. Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien kävijyyttä erilaisissa taidenäyttelyissä, museoissa ylipäätään sekä esittävän taiteen tapahtumissa. Keskimääräiseksi vastaukseksi muodostui selkeästi kolmas vaihtoehto, '2 – 5 kertaa'. Vaihtoehdon 'kerran' ilmoitti 18,9 %, '2 – 5' kertaa 44,9 %, 'yli 5 kertaa' 24,4 %, ja 'yli 10 kertaa' 11,8 %.

Kuva 4. Kysymys kävijyydestä, joka koskee museoita. Keskimääräinen vastaus oli '2 – 5 kertaa', kuten yllä. 'Kerran' ilmoitti käyvänsä 17,9 %, '2 – 5 kertaa' 56,1 %, 'yli 5 kertaa' 16,3 %, ja 'yli 10 kertaa' 9,8 %.

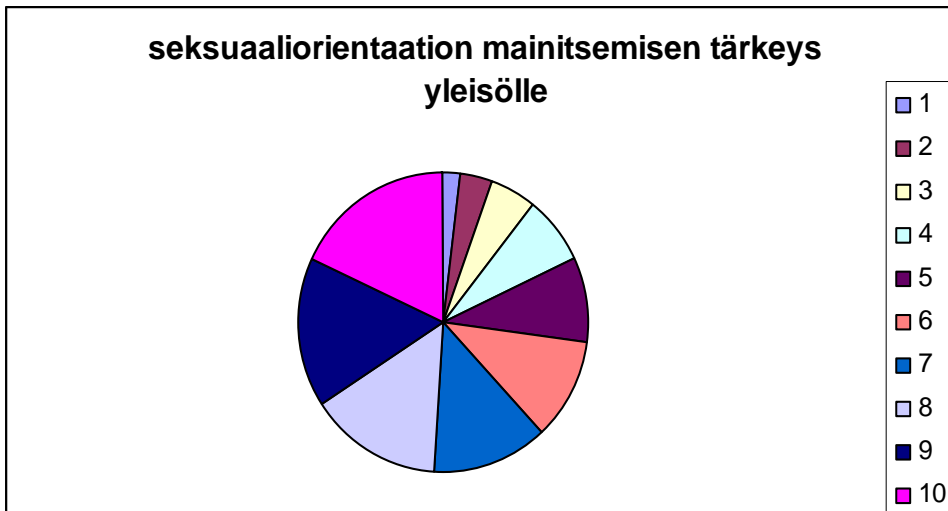
Kuva 5. Kysymys käynneistä esittävän taiteen tapahtumissa. Jakauma oli melko tasainen suurimmissa käyntifrekvensseissä, ja yleisimmäksi nousi vastaus '2–5 kertaa', kuten aiemmissakin. 'Yli 5 kertaa' ilmoitti 22 %, ja 'yli 10 kertaa' 16,9 %, eli enemmän kuin kahdessa aiemmassa.

Kuva 6. Kulttuuritapahtumien mielisuus jakautui melko tasaisesti. Liitteenä esiteltävästä vastausaineistosta (katso liite) näkee selvemmin, kuinka preferenssit vaihtelivat asteikolla 1 – 5, jossa 1 on mieluisin, 5 vähiten. Filmifestivaali sai eniten mieluisimmaksi valitsijoita, toiseksi eniten sai pop-, rockkonsertti, sitten teatteri ja nykytaiteen näyttely (kumpikin 28,7 % 1-vaihtoehtoja).

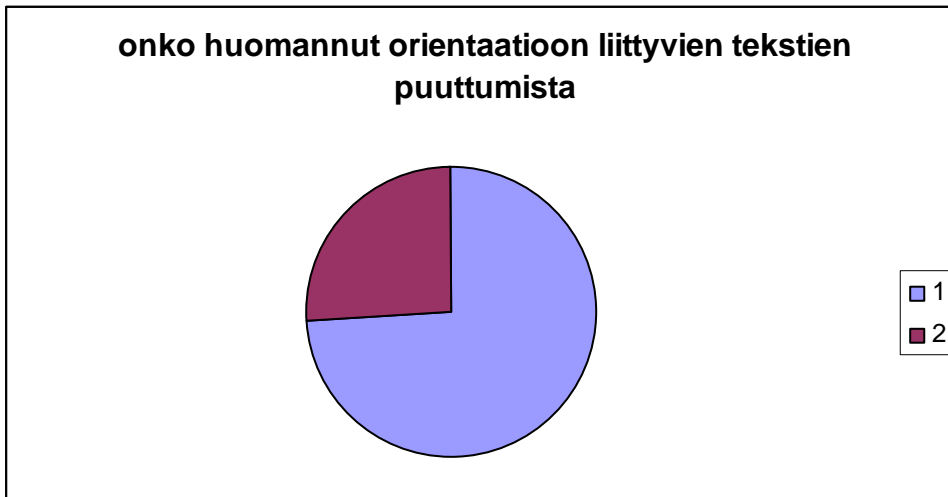
Kuva 7. Suurin kanava kysyttäessä yleisintä tapaa saada tieto kulttuuritapahtumista oli lähes tasaisesti sekä sanomalehti, internet että kaverit/perhe. TV ja radio olivat heikoimmat tiedonvälityskanavat tapahtumista saatavan tiedon saavuttavuudessa.

Kuva 8. Kysymyksessä tiedusteltiin, kuinka tärkeänä vastaajat pitivät sitä, että teoksen tekijän tai sen omistajan seksuaalinen suuntautuminen mainitaan. 10 tarkoittaa 'ei tärkeä', 1 'erittäin tärkeä'. Tämän tuloksen mukaan asian mainitseminen, ainakaan kysytessä ilman, että kontekstia mainitaan, ei ole kovin tärkeää.

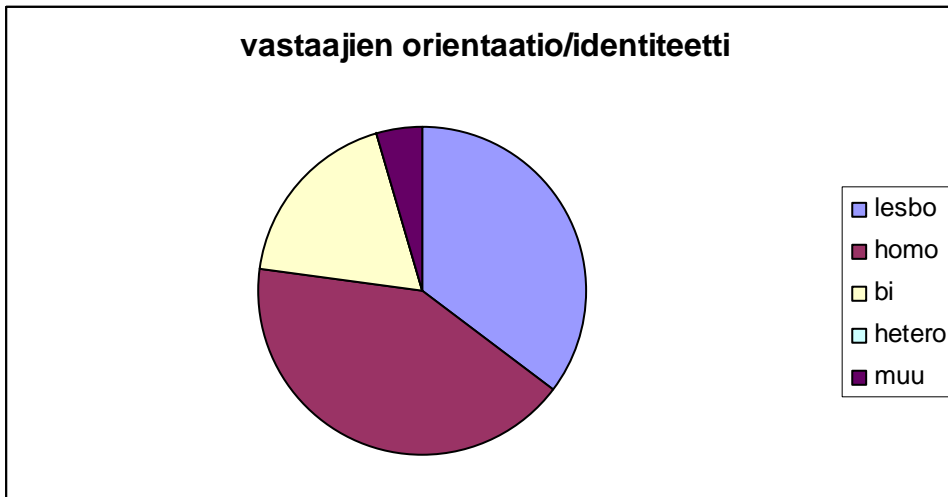
Kuva 9. Kysymyksessä tiedusteltiin, onko vastaaja huomannut museonäyttelyissä tekstejä, joissa suoraan viitataan homo-, biseksuaalisuuteen. 1 = 'ei ole huomannut', 2 = 'on huomannut'. 64,3 % vastasi, ettei ole huomannut.

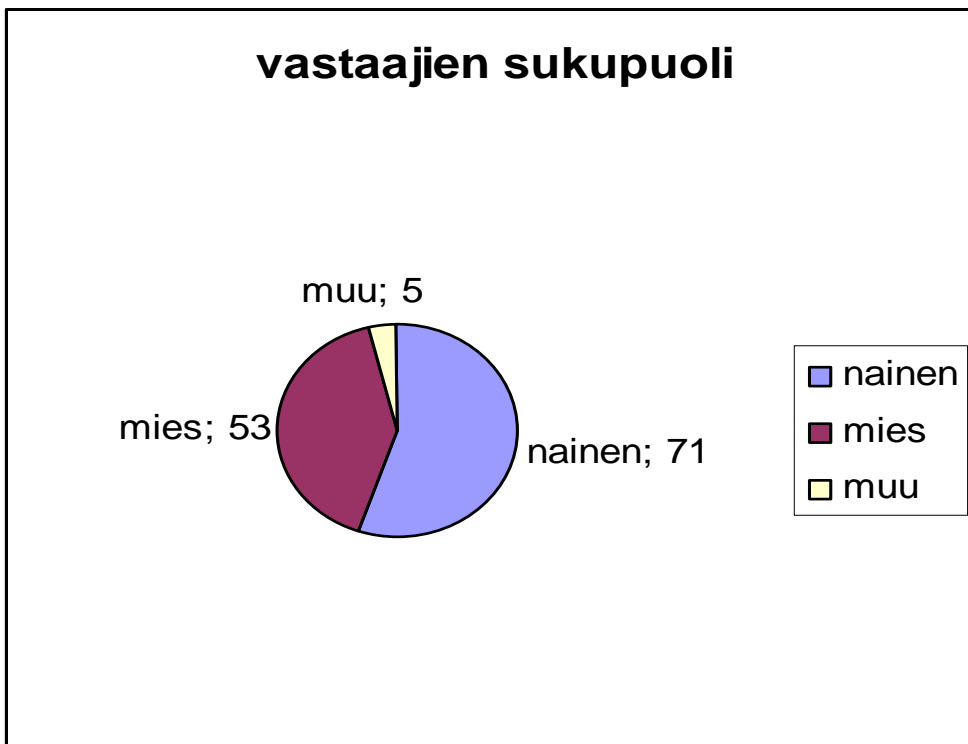
Kuva 10. Tässä taas kysyttiin, onko vastaaja huomannut kyseisten tekstien tai implikaatioiden puuttumista. 1 = 'ei', 2 = 'on'. 73,2 % vastasi ei.

Kuva 11. Kysyttiin, valitseeko tapahtumia sen perusteella, edustaako esineistö tai tekijä vähemmistöä, johon vastaaja kuuluu. 2 = 'kyllä', ja näin vastasi 54 % osallistuneista.

Kuva 12. Vastaajien seksuaalinen orientaatio. Homoja oli 39,8 %, lesboja 35,9 %, biseksuaaleja 19,5 %, ja muuksi orientaationsa ilmoitti 4,7 %.

Kuva 13. Vastaajista 55 prosenttia oli naisia, 41 prosenttia miehiä, ja 4 prosenttia ilmoitti sukupuolekseen 'muun'. Kuvassa 12 on homoja enemmän kuin lesboja, ja tästä voi päätellä, että orientaatiokseen biseksuaalin mainitsee useammin nainen kuin mies.

9. AVOVASTAUKSIA

Alla esitellään verkoitse koottuun kyselyyn saadut avovastaukset. Kysymykset ovat samassa muodossa kuin itse verkkokyselykaavakkeessa, ja sulkujen lopussa on mainittu, mistä vastausvaihtoehdosta on kyse (esimerkiksi välittömästi alla olevassa kyseessä on kyllä-vastaus ja siihen saadut tarkentavat avovastaukset). Vastausten numerointi on säilytetty sinällään, ja osa vastaajista on valinnut avovastauksen, mutta jättänyt tarkentamatta, mistä tapahtumasta/asiasta on kyse, jolloin vastaukselle on numero mutta siihen ei ole tarkennusta.

* * * *

QUESTION [13.2] (HAVE THE MUSEUM EXHIBITIONS THAT YOU HAVE VISITED APPLIED INFORMATION TEXTS THAT DIRECTLY REFER TO HOMO-/BISEXUALITY? YES. DETAILS ABOUT THE EXHIBITION:)

1. Tom of Finland
2. Schwules Museum Berlin
3. Ecce homo, Tom of Finland
4. Ecce homo, tom of Finland
5. Tampere homo-history exhibition
- 6.
7. Tom of Finland (last summer exhibtion)
8. Tom of Finland, Manga
9. Hot/cold summer loving, Zacheta, Warsaw, Poland, August 2006
10. Tof of Finland 2006
11. Tampereen työväenmuseo 2005 exhibition on LGB history
- 12.

13. Tom of Finland
14. Sorry, I don't remember exactly.

15. Tom of Finland exhibition this Summer was all about homosexuality
16. The Tom of Finland art Exhibition had some information because of its theme
17. Tom of Finland
- 18.
19. tom of finland in helsinki 2006
20. Exhibition in Porin Taidemuseo with Tom of Finland pics
21. in Berlin, Amsterdam and in Turku. What details? The exhibitions themselves are important, not necessary the references to sexuality
- 22.
23. Tom of Finland exhibition, many others
24. Tampereen työväen museo: GLBT
25. Tom of Finland
26. Tom of Finland exhibition
27. Tom of Finland
28. the tom of finland exhibition
29. tom of finland
30. Tom of Finland in City Museum
31. Tampere Work Life museum exhibition on lesbigaytrans issues 2005
32. Gay history exhibition in Tampere, Ecce homo photography exhibition
33. Tom of Finland
34. mapplethorpe turku years ago
35. Tom of Finland(helsinki art museum2006), Mapplethorpe (Turku art museum 2000?),Pierre&Gilles(Turku art museum 1999?),Homo Ecco (museum of foto art, kaapeli 1997?)
36. Tillmanns at Taidehalli
37. Tom of Finland exhibition in 2006 in Helsinki and some other time too
- 38.
- 39.
40. The Gay museum in Berlin,Germany
41. Tom of Finland exhibition at Kluuvi gallery
42. ??something in dublin
43. sex museum in Berlin
- 44.
45. Ton of Finland
46. Japan Pop Taidemuseo Tennispalatsissa, Tom of Finland Kluuvin Galleriassa

QUESTION [14.2] (HAVE YOU NOTICED THAT THE MUSEUM WOULD HAVE LEFT UNMENTIONED THE HOMO- OR BISEXUAL IMPLICATIONS TO THE ARTIST OR TO THE ITEMS, EVEN IF SUCH INFORMATION HAD BEEN OF IMPORTANCE TO THE VISITORS?. YES, I HAVE NOTICED SUCH AT (NAME THE EVENT/EXHIBITION):)

1. Eva & Adele, Galerie Forsblom
2. Frida Kahlon näyttely Helsingissä vuosia sitten
- 3.
- 4.
5. 10 years ago, talking about Magnus Encell
- 6.
7. Basically everywhere.. Especially I remember it in relation to Tove Jansson.
- 8.
- 9.
10. Tove Jansson memorial exhibition in Tampere in 2003(note sure about the year)
11. Ateneum, Turun taidemuseo
12. I don't remember exact events, but the artist was Magnus Enckell
- 13.
- 14.
15. Not in Finland
16. several times, as a practice until rather recently - cannot list them all.
17. Mannerheim museum
18. Tove Jansson
19. Magnus Enckel
20. tampereen muumimuseo
21. National Museum (even after the renovation there did not seem to be anything about lgbt issues)
- 22.
23. magnus enckel, tennispalatsi
- 24.
- 25.
26. sometimes yes and sometimes not! it depends
- 27.
- 28.

29. Stockholm DaVinci exhb
- 30.
- 31.
32. it is rare to mention in art exhibitions
- 33.
34. tove jansson

QUESTION [15.2] (DO YOU CHOOSE CULTURAL EVENTS BASED ON WHETHER THE ITEMS OR THE ARTIST REPRESENT THE MINORITY THAT YOU BELONG TO? YES. NAME SOME OF THE EVENTS OR WRITE DOWN YOUR MOTIVATION FOR SUCH:)

1. superdames
2. Tom of Finland exhibition in Stockholm years ago
3. vinokino, Palsa exhibition
4. movies about minorities
5. Sorsastajat, pienin yhteinen jaettava
- 6.
7. It is more interesting to see something you can more easily identify with.
8. E.g. Pirkko Saisio's plays at theatre, Vinokino
9. Literature evenings, theatre, film, art exhibition
10. theatre - Pirkko Saisio is always interesting
- 11.
12. Tribadien yöt ja päivät
13. Kiba Lundberg's literature evening
- 14.
15. Vinokino :), PIInk Zone at Espoo ciné etc
16. I would see an event based on the sexuality of the items, artist, etc. out of interest.
17. Brokeback Mountain
18. Vinokino
19. Mieskohtauksia
20. Tom of Finland
21. Vinokino, Tribadien yöt ja päivät Festival, Espoo Ciné, Rakkautta ja Anarkiaa, Helsinki Women Film festival

- 22.
23. film festivals, books
24. Vinokino
- 25.
26. For eg. Vinokino. It's interesting to see how "we" lesbians are seen. It may also give you a different viewpoint to your sexuality/gender.
27. I'm more interested in events about sexual minorities, but that is not the only reason to choose. E.g. Vinokino, ToF-exhibition
28. Vinokino, Artisokka-festival, Espoo Cine Pink Zone, Tribadien yöt ja päivät
29. tom of finland
30. if Artist is interesting
31. sometimes, female artists no matter if lesbian or heterosexual
32. gaychoir concert
- 33.
- 34.
35. Vinokino
36. Tom of Finland, Magnus Enckel, Athos-vuori
- 37.
- 38.
39. some theatre in jkl
40. Any gay related exhibition/performance
41. drag-shows, pride events etc.
42. sometimes I prefer lgbt artists while there more often discuss lgbt issues interesting ways
43. 'Tribadien päivät ja yöt ' events, Vinokino, etc. I choose interesting events, and hlbt themes make the events interesting. However, I attend more events based on other criteria.
- 44.
- 45.
46. Vinokino, Tom of Finland exhibition, Magnus Enckell exhibition
47. melissa etherrodge, mapplethorpe
48. Dancetheater Eri, Vinokino, Rakkautta&anarkiaa filmfestival,
49. I go to rock gigs of the gay artists such as Siiri Nordin. I also go see movies/exhibitions if I know they tell about people of my minority.
50. Vinokino
- 51.

52. ...but I go to watch, if there is some minority exhibition...
- 53.
54. Vinokino
- 55.
56. The Gay museum
- 57.
58. vinokino, art exhibitions
59. Lesbian artists interest me in general - music, stand up, literature...
60. Vinokino
61. Don't remember
62. TOM. Different point of view
- 63.
- 64.
65. for instance I go to movies if the theme deals with sexual minorities. I collect dvd movies that relates that issue
66. movies , art exhibitions
67. Tom of Finland Kluuvin Galleriassa
68. pirkko saisio`s theatre play
- 69.

QUESTION [17.2] (IN YOUR OPINION, DOES MENTIONING THE SEXUAL ORIENTATION AND HAVING THAT ASPECT REPRESENTED AFFECT THE RECEPTION OF THE EXHIBITION, THE ITEMS, OR THE PERFORMANCE?. YES. IN WHAT WAY?:)

1. ignorance
- 2.
3. It helps to understand
4. makes easier the identification
5. voi tuoda negatiivistakin latausta suuren katsojakunnan sisällä...
6. positive impact in me
7. In many ways e.g. it can be seen as Gender play, as a refusal to heterosexual matrix etc.
8. If it is relevant
9. if it concerns gay issues, and e.g. it is a gay artist, it feel more genuine

10. Sexual orientation may give credibility. So the audience may feel that the artist knows what s/he is talking about.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
15. People who belongs to sexual minority but don't normally take part in cultural events may interest in an exhibion or performance if they get this information.
- 16.
17. it is impostant for the minoriteis to be visible, so socially it is important, considering the art it self sexual orientation is not allways important
- 18.
19. contextualization and deconstructing the hetero assumption
- 20.
21. I think it does affect the reception in general in terms of reviews, interest in the event in the media and within the general public. I don't know about the two other points.
22. (If orientation = homosexual) Some are creeped out, some are curious, and homosexuals may feel more connected to the works.
23. Of course gay stereotypes have affect.
24. They may bias or align the interpretation the viewer makes.
- 25.
26. It might. But it's really hard to tell how.
27. Based on this information, the audience might choose how to relate to the performer / artist
28. it's often an important part of the cultural context
- 29.
- 30.
31. People regard it easily as "gay art" only.
32. It could explain some of the motifs, subjects etc.
33. It depends on the exhibition - does it handle sexuality, for example? If it doesn't the information about the orientation is not needed.
- 34.
- 35.
- 36.

37. Some people in mainstream may stay away
38. stereotypical ways
- 39.
40. it's not an exhibition, it's a gay exhibition
41. general sympathy
- 42.
- 43.
- 44.
45. It tells more of the truth.
- 46.
47. It may affect the experience, if the artist's sexual identity is somehow thematized in the work, and then it should be mentioned.
- 48.
49. joidenkin kohdalla saattaa aiheuttaa lisää kiinnostusta ko tapahtumaa kohtaan, homoväellä yhteenkuuluvuuden tunteen vuoksi, muilla tirkistelynhalun vuoksi
50. more interest
51. Both yes and no. It depends on the theme.
52. for me it sometimes gives interesting information, i might get more interested in the performance, while it is more likely that the performance is not heterocentric as usual, but sometimes it does not effect that way, and often it does not have any meaning to me, so varies a lot
- 53.
54. If it helps understanding the art (see point 20)
55. interest more others and others less
- 56.
57. I think the media might in some cases leave that fact without mentioning or they don't write about the event as much as about the others. But this is just my feeling, I'm not sure if it is like that really.
58. It makes people with no gaydar see the exhibition in a way they otherwise wouldn't, for example the love issues in someone's art. It might raise different and important thoughts and even some conversation.
- 59.
- 60.
61. minorities maybe watch things other way than "normals"
- 62.

63. People's narrow-mindedness affects the reception of the exhibition

64.

65. some homophobes might not go to see it.

66. I think that mentioning one's sexual orientation - if not heterosexual - will more often result in a decreased appreciation than in an augmented appreciation. It also creates grounds for discrimination unnecessarily.

67. it increases the interest

68.

69. Everything has a meaning, but the effect is probably different for everyone.

70. It might interest more people who share the same orientation

71. It's very narrowed idea of thinking. Then somebody has decided that this thing matters his/hers exhibition. I will take a different aspect when trying to think about the representers way of thinking and why he/she thinks that the sexual orientation is so important to the persons work.

72.

73.

74. reinforcing the cliché

75. it divides the audience

76. it divides the audience

77.

78. What an artist is like always affects the viewpoint I look at their work from, be it sexuality or something else.

79.

80.

QUESTION [18.3] (I AM. OTHER:)

1.

2. transsexual

3.

4. queer

5. other

6. out of order

QUESTION [19.5] (I AM. OTHER:)

- 1.
2. in love and engaged to a woman but not identifying myself as lesbian or bisexual. If I had to choose, I would say lesbian.
3. queer
4. not defined / bisexual / polyamorous
- 5.
6. not heterosexual
7. not heterosexual

QUESTION [20] (OTHER NOTES REGARDING THE THEMES PRESENTED IN THIS QUESTIONNAIRE)

1. There wasn't very much on what types of theatre, what artists, what anything the respondent likes to "consume", or whether they practice some art forms themselves. Why is sexuality especially relevant?
2. The questionnaire is important. It could be better taken into account, though, that not all the respondents visited the Vinokino festival.
3. This was an interesting and important questionnaire.
4. I was not in Vinokino, I got this link through Telehpy's mailing list.
5. It's not just a question of sexual orientation of lived cultural persons (with whom someone has had affairs) but it's more about invisible networks, silent history ect which is not covered when an exhibition has a heteronormative angle
6. Regarding questions 16 & 17: I think mentioning the sexual orientation of the artist/performer/etc. is important (and essential) only when this information will help the audience approach and understand the exhibit / performance, ie. when it's integral to the context. Mentioning it just for the sake of mentioning it is meaningless and I would discourage against it.
7. I got the impression that the "sexual orientation" mentioned in the questionnaire is assumed to be a minority orientation. In most cases, the information about the orientation of the artist is irrelevant. The information is needed only if the art piece or performance handles issues about sexuality or minority status.
8. There is no good reason to advertise to masses that some Artist is especially gay, unless there's a good point for that. Advertising to gay people should happen via gay media as like internet, posters, magazine, etc. Gay people are used to search if there's something for them. Thank you!

- 9.** Sexual orientation - be it straight, gay, trans or whatever - should be mainstreamed. For an artist, it should be mentioned in passim as part of personal features. For those for whom it is an integral part of their art, it should obviously be emphasized.
- 10.** -
- 11.** Hei, onko tätä suomenkielisenä lainkaan?
- 12.** tuo vinokinokysymys on huono kun ei ole sellasta vaihtoehtoa että ei ole koskaan käynyt.
- 13.** I would like to have much more historical and art exhibitions around the country representing especially lgbt issues/points or at least also those issues/points included. When the view of your own local or national history is heterocentered (like it usually is in the exhibitions) you can not construct your non-heterosexual identities based on the general stories.
- 14.** Question 16: It depends on the exhibition. If the artist reflects themes that could be interpreted differently according to the sexual orientation, then it might be important. Then again, interpretations should be left to the visitor - art does not have to reflect the sexual orientation.
- 15.** About point 16: It is important, if it shows up in the art and is needed to understand the art.
- 16.** Why is this questionnaire available only in english?
- 17.** Periaatteellisista syistä en vastaa suomalaisille suunnattuun kyselyyn joka ei ole suomen, ruotsin tai saamen kielellä (poikkeuksena ehkä jotkut kansainväliset selvitykset). Vai onko tämänkieliset kyselylomakkeet jonkin painonapin takana piilossa. Demokratiaa kaikille. Kyselylomakkeet ihmisten omalla kielellä!
- 18.** Olisko voinu vastata suomeksi?! Tai olisko tätä kyselyä ollu suomenkielisenä tarjolla?, ku kuiteski suomessa ollaan...
- 19.** I think it is easy to be lesbian & pictorial artist & visitor in museum. It would be much more complicated to be for ex. artist & handicapped & visitor in museum.
- 20.** When the theme of the art itself is not gay, I appreciate if the artist's gay spouse is mentioned in a polite non provocative way, obviously it becomes important if the art is all about gay things, but I think the huge emphasis on sexual orientation of the artist has a risk of becoming more important than a person's life's work. Generally the museums have been great about this thing. We don't want to be freaks ("a LESBIAN (artist has painted something)"), but would like our relationships and struggles in life that might influence our art be mentioned as the relationships and struggles of other people straight or gay would be mentioned. Another thing: I do find it very polite and comforting that you are asking these questions from us. Thank you.
- 21.** Olisin erittäin mielelläni vastannut tähän kyselyyn, mutten ymmärtänyt kysymyksistä ja vastausvaihtoehdoista puoliakaan. Väärällä kotimaisella, kun olivat... Jossain kysymyksessä ehkä kysyttiin jotain siitä, valitsenko kulttuuritapahtumat sen perusteella, käsittelevätkö ne hlbt-teemoja.

Tähän vastaus on ehdottomasti kyllä. Elokuvista yms. alkaen katson mieluummin "lesboleffoja".

22. nothing

23. I never go to Vinokino because my english is not very good to follow the movie fluently, once I have been and it was difficult to understand

24. i DON'T GO TO VINOKINO BECAUSE MY ENGLISH IS NOT FLUENTLY TO FOLLOW THE MOVIE WITH NO FINNISH SUBTITELS.ONCE I HAVE BEEN AND IT WAS DIFFICUL.

* * * *

KYSELYKAAVAKE

Alla on kyselykaavake kysymyksineen. Ainoa ero tämän ja verkossa olleen version välillä on taittoasu: verkossa kyselyllä oli väritausta, mikä tekstidokumentista on pudotettu pois. Kysely oli verkossa muutaman päivän myös suomeksi ja oli sanamuodoltaan mahdollisimman identtinen alla esitetyn kanssa; myös kaikki suomenkielisen version kysymykset olivat samat kuin englanninkielisessä.

* * * *

LGBT Minorities and Culture

Dear respondent,

The Culture for All service, working under the Art Museum Development Department of the Finnish National Gallery, performs at best a survey of the visitors and users of museums and different cultural services. The survey aims at bettering the general knowledge cultural heritage organisations have of lesbian, gay, bisexual and transgender people and their relation to cultural events and institutions – be it music, cinema, museums or dance choreographies. By answering the following questions, you can take part in improving the future of the representation of minorities in museums and hopefully in other sectors of culture, as well.

It only takes a couple of minutes to fill in your answers. All information given in this questionnaire is confidential and will not be individualised. This survey has been performed during the Gay and

Lesbian film Festival *Vinokino* in Helsinki in November and through the Internet and through e-mail contacts. All answers submitted before the end of the 1st of December, 2006, are considered.

Thank you in advance!

With wintery regards,

Niclas Sandström and the *Culture for All service*
Finnish National Gallery, Art Museum Development Department Kehys
niclas.sandstrom@fng.fi
www.cultureforall.fi

1) Age

15-24
25-34
35-44
45-54
55-64
65-75
over 75

2) Place of residence

Helsinki
other place in the metropolitan area
other place:

3) What have you studied/what are you studying at present?

4) Occupation

5) When did you make the decision to go to Vinokino?

I went there spontaneously
I made the decision of going a couple of days before the festival
I have planned going for weeks/months/a year

6) Have you gone to Vinokino before?

Yes, for many years
Since the beginning/almost since the beginning of the festival
No, this was my first time

7) I usually go to a cultural event

- alone
- with a friend/friends
- in a group

8) How frequently, in a year, do you go to art exhibitions? Choose from the drag menu.

0-10 times

9) How frequently do you visit museums? Choose from the drag menu.

0-10 times

10) How about shows of performative arts? Choose from the menu.

0-10 times

11) How do you prefer the following, 1 being the most preferable, 5 the least? Note that you can have several favourites as well as several less interesting ones.

- Theatre
- Dance performance
- Opera
- Ballet
- Pop/rock concert
- Instrumental concert (e.g. electronic music)
- Classical concert
- Art museum
- Museum of cultural/other history
- Art museum
- Exhibition of contemporary art
- Exhibition of classical art
- Film festival, cinematographic event
- Other musical event (other than the above-mentioned musical genres)
- Other cultural event (e.g poetry session)
- Film festival, cinematographic event

12) Through what channels do you get informed of interesting cultural events? Check the channels you use, and after them, mark by number, 1 being the most important, etc. If you chose 3 channels, 1 would signify the most important, 3 the least.

- newspaper
- brochures
- tv
- radio
- internet
- friends

13) Have the museum exhibitions that you have visited applied information texts that directly refer to homo-/bisexuality?

- No
- Yes. Details about the exhibition

14) Have you noticed that the museum would have left unmentioned the homo- or bisexual implications to the artist or to the items, even if such information had been of importance to the visitors?

- No, I have not
- Yes, I have noticed such at (name the event/exhibition)

15) Do you choose cultural events based on whether the items or the artist represent the minority that you belong to?

No

Yes. Name some of the events or write down your motivation for such

16) How important do you feel it is for the audience to be aware of the sexual orientation of the artist or of the person related to the exhibited items?

Not important (1-10) Very important

17) In your opinion, does mentioning the sexual orientation and having that aspect represented affect the reception of the exhibition, the items, or the performance?

No.

Yes. In what way?:

18) I am

female

male

other:

19) I am

lesbian

gay

bi

heterosexual

other:

20) Other notes regarding the themes presented in this questionnaire

21) The information you have given can be handed over to FSD (Finnish Social Science Data Archive) to be anonymously archived for further research use.

Yes, the information can be given as such.

No, my answers should not be archived.

22) Are you willing to participate in an art literature lottery or in being interviewed about your point of view to culture? Please, write down your personal details (email and/or telephone). The contact data you give will not be used on other occasions.

Yes, I am willing to participate in the art literature lottery.

Yes, I am ready for an interview around the topics presented in this questionnaire.

The Culture for All service thanks you!